

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ АКАДЕМИЯСИ**

АБДУХАКИМОВ МУРОДУЛЛО ТОҒАЕВИЧ

**ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ИЖРОСИ
УСТИДАН ПРОКУРОР НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
МАСАЛАЛАРИ**

12.00.07 – Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини
ташқил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2023

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Content of the abstract of the Doctor of Philosophy (PhD) dissertation

Абдухакимов Муродулло Тогаевич

Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари.....5-26

Абдухакимов Муродулло Тогаевич

Вопросы совершенствования прокурорского надзора за исполнением в сфере исполнения законодательства о земле.....27-49

Abdukhakimov Murodullo Togayevich

Issues of improving the prosecutor's supervision over the execution in the field of enforcement of land legislation50-54

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works.....55-57

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ АКАДЕМИЯСИ**

АБДУХАКИМОВ МУРОДУЛЛО ТОҒАЕВИЧ

**ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ИЖРОСИ
УСТИДАН ПРОКУРОР НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
МАСАЛАЛАРИ**

12.00.07 – Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини
ташқил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2023

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2021.3.PhD/Үу591 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академиясида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме) Илмий кенгаш веб-саҳифасида (www.proacademy.uz) ва “ZiyoNET” Ахборот-таълим порталида (www.ziynet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:

**Мамасиддиқов Музаффаржон
Мусаҷонович**
юридик фанлар доктори, профессор

Расмий оппонентлар:

Раҳимов Фаҳри Хайдарович
юридик фанлар доктори, профессор

Файзиев Шухрат Хасанович
юридик фанлар доктори, профессор

Етакчи ташкилот:

Ўзбекистон Республикаси
Жамоат хавфсизлиги университети

Диссертация ҳимояси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.31/31.12.2020.Үу.67.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2023 йил 02 август соат 10:00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Миробод тумани, Шаҳрисабз кўчаси, 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

Диссертация билан Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академиясининг Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (25-рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Миробод тумани, Шаҳрисабз кўчаси, 42. e-mail: info@proacademy.uz)

Диссертация автореферати 2023 йил 21 июль куни тарқатилди.
(2023 йил 21 июлдаги 5-рақамли реестр баённомаси).

Ш.А. Қулматов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси в.б., юридик фанлар доктори, профессор

Ш.И. Шайзаков

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

М.А. Аминҷонова

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш қошидаги Илмий семинар раиси, юридик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (PhD) фалсафа доктори диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда анъанавий равишда ишлаб чиқариш омили ҳисобланган ер - озуқа топиш ва инфратузилмани ривожлантириш учун асос бўлиб келган ҳамда турли давлат хизматларини кўрсатиш учун жуда муҳимдир. Ҳар қандай давлатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига, очлик, қашшоқлик ва фаровонлик даражасига ердан самарали фойдаланиш ўз таъсирини ўтказди. Дунё аҳолисининг ўсиши билан аҳоли жон бошига тўғри келадиган ерлар ҳажми ҳам пасайиб бормоқда. Масалан, Осиё мамлакатларида биргина 2014 йилда қишлоқ хўжалиги ерларидан фойдаланиш 1961 йилдагига қараганда уч бараварга қисқарган. Шунингдек, Иқтисодий ҳамкорлик ва ривожлантириш ташкилотига аъзо бўлган давлатлар ер ва биноларининг жами қиймати 249 триллион АҚШ долларини ташкил этиши, дунёда ернинг қиймати ошиб бориши, айрим гуруҳларнинг ердан фойдаланиш ва уни қўлга киритиш учун турли коррупцион схемаларни ишлаб чиқишга бўлган хатти-ҳаракатларнинг ривожланиб бориши ер соҳасида қонунларнинг устуворлигини таъминлаш, бу соҳада қонун бузилишларни олдини олиш, ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш борасида давлат органлари фаолиятини такомиллаштиришни тақозо этади.

Жаҳонда ер майдонларини асраб-авайлаш, ерлардан ўзбошимчалик билан ва ноқонуний фойдаланиш ҳолатларига чек қўйиш, ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг бузилишига омил бўлувчи сабабларни аниқлаш, ердан фойдаланувчи шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилишнинг ташкилий-ҳуқуқий муаммоларини тадқиқ этиш масалаларига алоҳида эътибор берилмоқда. Айниқса, бу борада ер муносабатларини тартибга солувчи қонун ҳужжатларининг ижроси устидан қатъий давлат ва жамоат назоратини кучайтириш, бу соҳада прокуратура органлари фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш масалалари бўйича илмий-амалий тадқиқот ўтказиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Мамлакатимизда бугунги кунда ердан оқилона ва мақсадли фойдаланишини таъминлаш, ерни муҳофаза қилиш борасида тизимли ишлар амалга оширилишига қарамадан, ҳудудларда ер қонунчилигига риоя қилмаслик, ер участкаларидан мақсадсиз ва самарасиз фойдаланиш, жумладан ноқонуний қурилмалар қуриш, шунингдек, ерларни ўзбошимчалик билан эгаллаш ҳолатларининг учраётганлиги ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалаларини илмий-амалий жиҳатдан тадқиқ этишни тақозо этмоқда. Айниқса, экин ерлари республика умумий ер майдонининг (44,8 млн. гектар) атиги 9,7 фоизини (4,3 млн. гектар) ташкил этиши, экин ерларининг ҳам фақатгина 3,2 млн. гектари суғориладиган ерлар ҳисобланиб, ердан фойдаланишдаги масъулиятсизлик, ўзибўларчилик ва ноқонуний ҳолатлар оқибатида бундай ерлар ҳам йилдан йилга камайиб бораётганлиги бу соҳада қонунийликни таъминлашга масъул бўлган прокуратура органларидан соҳада назоратни янада кучайтириш заруратини юзага келтирмоқда. Прокуратура органлари томонидан сўнгги икки йил давомида 43 996 та ҳолатда 13 872 гектар ер майдонлари ўзбошимчалик билан

эгалланган ҳамда 59 049 та ҳолатда 4 764 гектар экин ерларида ноқонуний қурилмалар қурилганлиги аниқланган. Республикада 22 470 гектар қишлоқ хўжалиги ерларини талон - торож қилиш билан боғлиқ 957 та жиноят ишлари қўзғатилган. Бироқ, амалга оширилган ишларга қарамасдан, ерларни талон-торож қилиш ҳолатлари камайиш ўрнига кўпайиб бормоқда. Бундай шароитда ерга оид қонун ҳужжатларининг ижросини таъминлаш, ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузилиши ҳолатларини аниқлаш ва бартараф этишнинг янги самарали усуллари ишлаб чиқиш мақсадида соҳада прокурор назоратининг самарадорлигини оширишга қаратилган илмий тадқиқот ишларини амалга ошириш зарур ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси (1998), “Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги (1992), “Прокуратура тўғрисида”ги (2001) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Қишлоқ хўжалигида ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги (2019), “Ер муносабатларида тенглик ва шаффофликни таъминлаш, ерга бўлган ҳуқуқларни ишончли ҳимоя қилиш ва уларни бозор активига айлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги (2021), “2022–2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги (2022) Фармонлари, “Ер участкаларидан фойдаланишда давлат назорати самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги (2022) Қарори, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг соҳавий буйруғи ва мавзуга оид бошқа қонун ва қонун ости норматив-ҳуқуқий ҳужжатларида белгиланган устувор вазифаларнинг амалга оширилишида ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур диссертация республика фан ва технологиялар ривожланишининг I. “Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий ва маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари” устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Мамлакатимизда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси юзасидан прокурор назоратини самарали ташкил қилиш борасида илмий ва назарий изланишлар муҳим ўрин тутса-да, бироқ ушбу соҳа илмий жиҳатдан комплекс тадқиқ қилинмаган.

Ўзбекистонда Б.Х.Пўлатов, Ф.Х.Рахимов, З.С.Ибрагимов, Т.Мирзаев, О.М.Мадалиев, Т.А.Умаров, И.А.Жўраев, А.Б.Комилов, А.А.Махмудов, Ф.Р.Самиғжонов, Ш.Ж.Рахимов ва К.К.Мардоновларнинг тадқиқот ишларида қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг предмети, прокурор назоратини ташкил қилиш, прокурор назорати ҳужжатларини қўллаш ва прокуратура фаолиятининг асосий вазифа ва принциплари ҳамда жамиятда қонунийлик ва қонун устуворлигини таъминлашда прокуратура органларининг ролини оширишга доир масалалар ёритилган.

Шунингдек, ер қонунчилигини такомиллаштириш ва ушбу соҳанинг экология-ҳуқуқий жиҳатлари мамлакатимизнинг кўзга кўринган ҳуқуқшунос

олимлари Й.О.Жўраев, А.Н.Нигматов, М.Б.Усмонов, Н.К.Скрипников, Ш.Х.Файзиев, Ж.Т.Холмўминов, О.Х.Нарзуллаев, Б.Х.Калонов, У.Т.Аюбов, Х.Р.Исанов, Р.А.Икромов, Х.Хайитов ва У.Сайдахмедовнинг илмий ишларида қисман тадқиқ этилган. Ушбу олимлар томонидан ер, экология ва қишлоқ хўжалиги ҳуқуқининг умумий асослари, ер муносабатларини тартибга солишга қаратилган қонун ҳужжатларининг мазмун-моҳияти, ердан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликлари масалалари ўрганилган. Бироқ, мазкур изланишларда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг ўзига хос жиҳатлари ва ушбу назоратни такомиллаштириш масалалари монографик тадқиқот сифатида ўрганилмаган.

Бундан ташқари, МДҲга аъзо давлатларда ер тўғрисидаги қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг айрим бир жиҳатлари Ю.Г.Червякова, Т.Б.Ашиткова, О.В.Калугина, А.Д.Берензон, В.Г.Бессарабов, А.А.Чертова, В.И.Басков, С.Н.Бабаев, М.Н.Мирошниченко, М.В.Клепопосова, Е.Б.Хатова, В.А.Алиев, Е.С.Болтанова, И.С.Викторов, Р.М.Гасанов, А.Ю.Винокуров, К.Ю.Винокуров, А.Х.Казарина, С.В.Маслованинг илмий ишларида тадқиқ қилинган. Бироқ, айрим хорижий давлатларда ер тўғрисидаги қонунлар ижроси прокуратура органларининг умумий назорат йўналишидаги бир тармоғи бўлганлиги сабабли, ушбу мавзу умумий асосларда ёритилган ҳолос.

Хорижлик олимлардан Ж.А.Маккензе, Б.Макфарлейн, М.Диксон, Е.Кук ва бошқа олимлар ер ҳуқуқи, ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш жараёни билан боғлиқ айрим илмий қарашларини баён қилиб ўтишган бўлсада, бироқ, мазкур соҳада прокурор назоратини амалга ошириш билан боғлиқ илмий тадқиқотлар олиб боришмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим ёки илмий-тадқиқот муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация иши мавзуси Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академиясининг тадқиқот режасига киритилган ва илмий тадқиқотларнинг устувор йўналишлари доирасида амалга оширилган (2021-2023).

Тадқиқотнинг мақсади ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишни ҳуқуқий тартибга солиш бўйича назарий қоидалар ва амалий тавсияларни ишлаб чиқишдан иборатдир.

Тадқиқотнинг вазифалари:

Ер тўғрисидаги қонунлар ижроси устидан прокурор назорати предмети ва объектининг илмий-назарий асосларини аниқлаш;

Ўзбекистон Республикасидаги ер ислохотлари ҳамда ерга оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг ҳуқуқий тартибга солинишини илмий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилиш;

ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишнинг хусусиятларини таҳлил қилиш, қонун бузилиши ҳолатларини аниқлаш, бартараф этиш ва олдини олиш бўйича прокурор назоратини ташкил этишнинг илмий асосланган услубларини ишлаб чиқиш;

прокуратура органлари томонидан ер соҳаси билан боғлиқ қўлланилган прокурор назорати ҳужжатларини ўрганиш, умумлаштириш ва тизимлаштириш, аниқланган ҳуқуқбузарликларга нисбатан прокурор назорат ҳужжатларини қўллашни такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

хорижий мамлакатлар прокуратуралари томонидан ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш юзасидан назоратни амалга ошириш хусусиятларини қиёсий-ҳуқуқий тадқиқ этиш асосида ижобий тажрибани мамлакатимиз қонунчилиги ва амалиётига татбиқ этиш юзасидан таклифлар ишлаб чиқиш;

прокурорнинг ер соҳасида назоратни амалга оширишда бошқа давлат назорат органлари билан ўзаро муносабатлари ҳамда соҳада прокурор назоратини такомиллаштиришнинг ўзига хос айрим жиҳатларини ёритиш;

прокуратура органларида ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан амалга ошириладиган назоратнинг мавжуд ташкилий-ҳуқуқий асосларини ўрганиш орқали уларни такомиллаштириш юзасидан илмий асосланган тавсия ва таклифларни шакллантириш.

Тадқиқот объекти ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқот предмети ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини ташкилий-ҳуқуқий тартибга солишга қаратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, айрим хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва амалиёти ҳамда юридик фанда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлардан иборатдир.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот давомида тизимли тузилмавий, қиёсий-ҳуқуқий таҳлил, мантиқий, аниқ социологик, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, эмпирик материал ва статистик маълумотлар таҳлили, қонун ҳужжатларини илмий шарҳлаш ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш каби усуллардан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратининг ер майдонларини, айниқса, суғориладиган ерларни ишончли муҳофаза қилиш, ерларнинг ўзбошимчалик билан эгаллаб олинишига, ноқонуний қурилишлар қилинишига йўл қўймаслик, ердан қонуний фойдаланувчи фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга ёрдам бериш тамойиллари асосида ташкил этилиши зарурлиги илмий исботланган;

прокурор назоратини ташкил этишда прокурорлар эътибори ерларни талон-торож қилинишини олдини олиш, бунинг учун зарур шарт-шароитларни ва имкониятларни яратиш, ерлардан ноқонуний фойдаланганлик учун жавобгарлик чораларини қатъий қўллашга қаратилиши лозимлиги илмий асослаб берилган;

республика, вилоят ва туман прокуратуралари ҳамда ихтисослаштирилган прокуратураларда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан назоратни амалга ошириш борасидаги ваколатларнинг доирасини ва

чегарасини белгилаш, улар фаолиятини тўғри ташкил қилишнинг ҳамда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш борасидаги масъулиятини кучайтириш лозимлиги асослантирилган; прокурор назорати самарадорлигини кучайтириш учун ердан фойдаланувчилар ва фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлик даражасини ошириш чораларини кўриш, ерларнинг талон-торож қилинишини олдини олишда жамоатчилик назоратини кучайтириш, бу борада замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш зарурлиги илмий асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари:

ердан ўзбошимчалик билан ва ноқонуний фойдаланиш ҳолатлари ҳақидаги маълумотларни зудлик билан қабул қилиш ва кўриб чиқишда кўшимча қулайликлар яратиш мақсадида “E-YER NAZORAT” электрон ахборот тизими ишлаб чиқилган;

Иқтисодиёт ва Молия вазирлиги ҳузуридаги Кадастр агентлиги ва унинг ҳудудий органлари томонидан прокуратура органларига юбориладиган маълумотлар, жиноят аломатлари аниқланган ҳужжатларни тақдим этиш ва кўриб чиқиш, “E-YER NAZORAT” тизимига кўзғатилган жиноят ишлари ҳақидаги маълумотларни киритишни назарда тутувчи Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси билан Иқтисодиёт ва молия вазирлиги ҳузуридаги Кадастр агентлиги ўртасида расмийлаштирилган “Ерлардан мақсадли фойдаланиш ва давлат кадастрларини юритиш соҳасида қонунийликни таъминлаш бўйича ҳамкорлик тўғрисида”ги Тартиб ишлаб чиқилган;

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармасининг вазифалари, ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлигини назарда тутиш ҳақидаги таклифлар Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2022 йил 10 мартдаги 261-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармаси тўғрисида”ги Низомни ишлаб чиқишда фойдаланилган;

Бош прокуратура таркибидаги Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармасининг номланиши бугунги кунда прокуратура органларининг қонунлар ижроси устидан назорат йўналишидаги вазифа ва функцияларини тўлиқ ўзида акс эттирмаслиги исботлаб берилиб, Бошқарманинг номини “Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан назорат бошқармаси” деб қайта номлаш таклифи асослантирилган;

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг “Табиий кўлларда балиқчиликни ривожлантириш ва сув ресурсларидан фойдаланишга оид қонунчилик ижроси устидан назорат бошқармаси тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 262-сонли буйруғининг 1-боби “Умумий қоидалар” (1-б-бандлар); 2-боби “Бошқарманинг вазифалари ва функциялари (7-8-бандлар); 3-боби “Бошқарманинг ҳуқуқлари ва жавобгарлиги (9-10-бандлар)” ҳақидаги қоидаларнинг ишлаб чиқилишида инобатга олинган;

захира ерлар тоифасига ҳокимликлар томонидан бир субъектдан вақтинча қайтарилган ерлар кирмаслиги илмий жиҳатдан асослаб берилган ва

хорижий давлатлар тажрибаси ўрганилиб, Ўзбекистон Республикасининг Ер кодексига янги “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган қайта тақсимланадиган ерлар” деб номланган 58¹-модда билан тўлдириш таклифи асослантирилган;

ер қонунчилиги соҳасидаги давлат назорати, шу жумладан прокурор назоратининг предмети мамлакатимиз Ер кодексининг 83¹-моддасида ўз ифодасини топиши лозимлиги асослантирилган;

Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 16 августда қабул қилинган “Ер участкаларини ажратиш ва улардан фойдаланиш, шунингдек ерларни ҳисобга олиш ва давлат ер кадастрини юритиш тизими такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига “Суғориладиган ер участкасига ёки унинг бир қисмига бўлган ҳуқуқни сотиш ёхуд қонунга хилоф равишда бошқача тарзда ўзга шахсга бериш” деб номланган янги 229⁶-модда киритиш, ер участкаларини, суғориладиган ерларни ўзбошимчалик билан эгаллаб олганлик учун Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига жавобгарликни кучайтиришга қаратилган нормаларни киритиш таклиф ишлаб чиқилган;

бугунги кунда ер ости бойликларидан ноқонуний фойдаланиш ҳолатлари кўплаб содир қилинаётганлиги, ушбу соҳада ягона тергов ва суд амалиёти йўқлиги илмий жиҳатдан исботлаб берилиб, Жиноят кодексига янги “Қимматбаҳо металллар ёки қимматбаҳо тошларни ноқонуний қазиб олиш, қайта ишлаш (аффинаж) ёки ўтказиш” билан боғлиқ 197³-модда билан тўлдириш таклифи асослантирилган;

Фуқаролик процессуал кодексининг “Соддалаштирилган тартибда иш юритиш” тўғрисидаги 25¹-бобига ўзбошимчалик билан эгалланган қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер участкаларини қайтариш ва бундай ер участкаларида қурилган уй-жой, бино, иншоот ёки бошқа кўчмас мулк объектларини бузиш билан боғлиқ ишлар соддалаштирилган тартибда, қисқартирилган муддатларда кўриб чиқилиши билан боғлиқ қоидаларни киритиш ҳақидаги таклифи асослантирилган;

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг “Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олишга қаратилган қонун ҳужжатлари ижроси устидан назорат самарадорлигини янада ошириш тўғрисида”ги алоҳида соҳавий буйруғи лойиҳаси ишлаб чиқилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижалари миллий ва хорижий давлатлар қонунчилигини ўрганиш асосида ҳамда тадқиқот доирасида ўтказилган сўровнома, статистик маълумотларни таҳлил қилиш натижалари умумлаштирилиб, тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган ҳамда олинган хулоса, таклиф ва тавсиялар апробациядан ўтказилиб, эришилган натижаларининг етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилинган, амалиётга жорий қилинганлиги ваколатли органлар томонидан тасдиқланган. Бундан ташқари, тадқиқот ишида мамлакатимиз прокуратура органлари томонидан ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси бўйича ўтказилган

230 та текшириш ва таҳлил материаллари, улар бўйича қўлланилган 4 985 та прокурор назорати ҳужжатларини ўрганиш натижаларидан фойдаланилган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти унда ишлаб чиқилган илмий хулоса ва таклифлардан ердан фойдаланиш соҳасидаги қонунчилик устидан назоратни такомиллаштириш, ушбу соҳага тааллуқли назарий билимларни бойитиш ҳамда илмий тадқиқотлар ўтказишда фойдаланилиши билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти ишдаги илмий хулоса, таклиф ва тавсиялардан мамлакатимиз прокуратура органлари фаолиятини ташкил этишда, Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси тингловчилари, ТДЮУ, ЖХУ, юридик факультетлар талабалари учун турли ўқув ва услубий қўлланмалар тайёрлашда, олий таълим муассасаларида “Прокурор назорати”, “Ер ҳуқуқи”, “Экология ҳуқуқи” модулларидан маъруза ва амалий машғулотлар ўтиш, илмий тадқиқотлар олиб боришда фойдаланиш билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш бўйича олинган тадқиқот натижалари асосида куйидаги таклифлар ишлаб чиқилди ва жорий этилди:

ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назорати ер майдонларини, айниқса, суғориладиган ерларни ишончли муҳофаза қилиш, ерларнинг ўзбошимчалик билан эгаллаб олинишига, ноқонуний қурилишлар қилинишига йўл қўймаслик, ердан қонуний фойдаланувчи фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга ёрдам бериш тамойили асосида ташкил этилиши тўғрисидаги таклифлардан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 февралдаги “Ер участкаларидан фойдаланишда давлат назорати самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-138-сон Қарорини ишлаб чиқишда (Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг 2021 йил 31 майдаги 11/6/21-332-сонли далолатномаси) фойдаланилган. Мазкур таклифнинг жорий этилиши ер участкаларидан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш соҳасида прокурор назоратни янада кучайтиришни таъминлашга имкон берган;

прокурор назоратини ташкил этишда прокурорлар эътибори ерларни талон-торож қилинишини олдини олиш, бунинг учун зарур шарт-шароитларни ва имкониятларни яратиш, ерлардан ноқонуний фойдаланганлик учун жавобгарлик чораларини қатъий қўллашга қаратилиши лозимлиги тўғрисидаги таклифлардан Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2022 йил 10 мартдаги “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Ер ресурслари талон-тарож қилинишининг олдини олиш бошқармаси тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги буйруғини ишлаб чиқишда (Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг 2022 йил 30 декабрдаги 11/6/22-623-сонли далолатномаси) фойдаланилган. Мазкур таклифнинг жорий этилиши ер участкаларидан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш соҳасида прокурор назоратини янада кучайтиришни таъминлашга имкон берган;

республика, вилоят ва туман прокуратуралари ҳамда ихтисослаштирилган прокуратураларда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан назоратни амалга ошириш борасидаги ваколатларнинг доирасини ва чегарасини белгилаш, улар фаолиятини тўғри ташкил қилишнинг ҳамда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш борасидаги масъулиятини кучайтириш лозимлиги тўғрисидаги таклифлардан Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2022 йил 10 мартдаги “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Ер ресурслари талон-тарож қилинишининг олдини олиш бошқармаси тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги буйруғини ишлаб чиқишда (Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг 2022 йил 30 декабрдаги 11/6/22-623-сонли далолатномаси) фойдаланилган. Мазкур таклифнинг жорий этилиши ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармасининг вазифалари, бошқарманинг ҳуқуқлари ва жавобгарлигини белгиланишига ҳамда соҳада прокурор назоратни янада кучайтиришга хизмат қилган;

прокурор назорати самарадорлигини кучайтириш учун ердан фойдаланувчилар ва фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлик даражасини ошириш чораларини кўриш, ерларнинг талон-торож қилинишини олдини олишда жамоатчилик назоратини кучайтириш, бу борада замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш зарурлиги тўғрисидаги таклифлардан Ўзбекистон Республикасининг “Ер участкаларини ажратиш ва улардан фойдаланиш, шунингдек ерларни ҳисобга олиш ва давлат ер кадастрини юритиш тизими такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунини ишлаб чиқишда (Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Аграр ва сув хўжалиги масалалари кўмитасининг 2022 йил 20 сентябрдаги 04/8-07-4-сонли далолатномаси) фойдаланилган. Мазкур таклиф ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармасининг вазифалари, бошқарманинг ҳуқуқлари ва жавобгарлигини белгиланишига ҳамда соҳада прокурор назоратни янада кучайтиришга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Диссертациянинг асосий мазмуни ва илмий натижалари 6 та илмий анжуманда, жумладан, 2 та халқаро ва 4 та республика миқёсида ўтказилган илмий-амалий конференция, давра суҳбатлари ва семинарларда синовдан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Тадқиқот мавзуси бўйича диссертациянинг асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий журналларда 10 та (шундан, 4 таси хорижда) мақола чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, 10 та параграфни ўз ичига олган 3 та боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Ишнинг ҳажми 156 бетни ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириш (диссертация аннотацияси)** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ҳамда

технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига мослиги, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти, уларнинг жорий қилиниши, натижаларнинг апробацияси, эълон қилинганлиги ва диссертациянинг ҳажми ва тузилишига оид маълумотлар берилган.

Диссертациянинг биринчи боби “**Ўзбекистон Республикасида ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг назарий-ҳуқуқий асослари**” деб номланиб, унда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг предмети, объекти ва ва ҳуқуқий тартибга солиниши таҳлил этилган. Таҳлиллар ва хорижий давлатлар (Россия, Қозоғистон) қонунчилик тажрибасидан келиб чиқиб, диссертант ер қонунчилиги соҳасидаги давлат назоратининг, шу жумладан прокурор назоратининг предмети Ер кодексида, хусусан, “Ер участкаларини ажратиш, улардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назорати” номли 83¹-моддаси белгиланиши ҳақидаги хулосани асослантиради. Диссертант ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратининг предметиға бу ер соҳасидаги фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини, шунингдек юридик шахсларнинг қонуний манфаатларини таъминлаш йўналишидаги прокурор фаолиятининг йўналишларини назарда тутиб, унга қўра, фуқароларнинг ерга бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, ердан оқилона фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини тиклаш ва ошириш, табиий муҳитни асраш ва яхшилаш, хўжалик юритишнинг барча шаклларини тенг ҳуқуқлилиқ асосида ривожлантириш учун шароит яратиш, юридик ва жисмоний шахсларнинг ер участкаларига бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, ерга оид ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, бу соҳада қонунийликни мустаҳкамлаш, шу жумладан вазирликлар, давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, уларнинг мансабдор шахслари, тижорат ва нотижорат ташкилотларининг раҳбарлари томонидан фуқароларнинг ерга бўлган ҳуқуқларини тартибга солувчи бошқа қонун ҳужжатларининг Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқлиги ва улар томонидан қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонун талабларига мувофиқлигини текшириш ҳисобланиши, деб таъриф беради.

Тадқиқотчи ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг объектини тўғри белгилаш ва ушбу йўналишда прокурор назоратини амалга ошириш имкониятларини таҳлил этиб, Ер кодексини “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган қайта тақсимланадиган ерлар” деб номланган 58¹-модда билан тўлдириш, бундай ерлар тоифасига қишлоқ хўжалиги ер участкаларига бўлган ҳуқуқларнинг бекор қилиниши муносабати билан жисмоний ва юридик шахслардан туман (шаҳар) ҳокимлиги ихтиёрига вақтинча қайтариб олинган вақтинча (қайта танлов ўтказилгунга қадар) фойдаланилмай турган қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни киритилишини белгилашни таклиф этади.

Диссертант ҳуқуқшунос олимлар ўртасида прокурор назорати объектини аниқлаш борасида яқдил фикр мавжуд эмаслигини, прокурор назорати объектини аниқлаш борасидаги фикрларни икки гуруҳга ажоратиш мумкинлигини, унга кўра биринчи гуруҳ прокурор назорати объектига қонунлар ижроси устидан прокурор назорати фаолияти қаратилган ҳокимият органлари, корхона, муассаса ва ташкилотлар, хўжалик юритувчи субъектлар, юридик ва жисмоний шахслар йиғиндисини киритишса (О.М.Мадалиев), иккинчи гуруҳ олимлар (Б.Х.Пўлатов) прокурор назорати объектига фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари қандай ҳимоя қилинаётгани, бошқача айтганда, прокурорлар томонидан қонунийлиги ўрганиладиган ҳуқуқий ҳужжатларни киритишини кўрсатади. Диссертант бу борадаги прокурор назоратининг объектига “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 20-моддасида назарда тутилмаган хўжалик бошқаруви органларининг мансабдор шахслари, ердан фойдаланувчилар, яъни фермерлар, кластерлар ҳам киритилишини таклиф қилади. Шу ўринда келтирилган статистик маълумотларга қараганда, 2021 йилда фуқаролар, фермер ва кластер корхоналарининг 126 нафар масъул шахслари интизомий ҳамда 472 нафари маъмурий жавобгарликка тортилган. Ёки ердан ноқонуний фойдаланиш ҳолатлари бўйича жавобгарликка тортилган шахсларнинг 63 нафарини фермер хўжалиги раҳбарлари ҳамда 307 нафарини фуқаролар ташкил қилади.¹ Диссертант юридик адабиётларга илгари сурилган фикр-мулоҳазалар ҳамда хорижий давлатлар қонунчилик тажрибаси таҳлили асосида ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларини ижро қилиш бўйича прокурор назоратининг объекти қуйидагиларни ўз ичига олиши ҳақидаги хулосани илгари суради:

давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, шу жумладан буйсунувидан қатъи назар бошқа идоралар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ҳамда вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг ҳарбий қисмлари, ҳарбий тузилмалари, мансабдор шахслар томонидан қонунларнинг, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари, Ўзбекистон Республикаси Президенти, Вазирлар Маҳкамасининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари ижро этилиши бўйича фаолияти;

прокурорлар томонидан қонунийлиги ўрганиладиган ҳуқуқий ҳужжатлар, яъни юқоридаги шахслар томонидан қабул қилинаётган ҳужжатларнинг Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига мувофиқлиги.

Диссертант прокурор назоратини самарали амалга ошириш учун ер муносабатларни тартибга солишга қаратилган қонун ҳужжатларини турларга бўлади ва шу асосда уларни ўрганиш мақсадга мувофиқ, деган фикрни илгари суради. Диссертант ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштиришнинг ҳуқуқий асослари борасида билдирилган турли фикр-мулоҳазаларни (И.Б.Джураев, Э.Б.Хатов, В.Пашин, В.Павлюков, В.Стрельников) таҳлил қилиб, ердан ўзбошимчалик билан ва

¹ Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг 2021-2022 йилларда ерга оид қонун бузилиши ҳолатлари бўйича ҳисоботлари.

ноқонуний фойдаланиш ҳолатлари ҳақидаги маълумотларни зудлик билан қабул қилиш ва кўриб чиқишда кўшимча қулайликлар яратиш мақсадида “E-YER NAZORAT” электрон ахборот тизимининг долзарблиги, шунингдек прокуратура органлари билан тегишли идоралар ўртасида электрон ҳужжат алмашинувини кенг йўлга қўйиш, прокуратура органларининг ерга оид қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш фаолияти самарадорлигини ошириш мақсадида ахборот-таҳлил ишларини кучайтириш, прокуратура органларининг ер соҳасидаги қонунчилик ижросини назорат қилиш фаолиятига инновацион технологияларни кенг жорий этишга қаратилган Стратегияни ишлаб чиқиш долзарб вазифаларидан ҳисобланиши ҳақида хулосани илгари суради.

Тадқиқотчи Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ва Кадастр агентлиги каби ерлардан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш бўйича давлат назоратини амалга оширувчи ваколатли махсус идоралар фаолиятини ўрганиб, уларнинг ўз зиммаларидаги вазифаларни лозим даражада бажаришларида бир қатор муммоларни аниқлайди. Ижтимоий сўров натижалари ҳам унда иштирок этган 4 595 нафар респондентлардан 2 942 нафари ёки 64 фоизи кадастр ва қишлоқ хўжалиги идораларининг бу борадаги фаолиятдан қониқмаслигини баён қилишган (1 701 нафари ушбу идоралар фаолиятини қониқарсиз ҳисобласа, 1 241 нафари улар фаолиятини қайтадан кўриб чиқишни хоҳлашган). Диссертант томонидан Ер кодексида ер участкаларидан оқилона ва мақсадли фойдаланилишини таъминлаш, уларни муҳофаза қилиш, янги ерларни ўзлаштириш ҳамда қайта муомалага киритишга ваколатли давлат органини белгилаш ва унинг ҳуқуқий мақомини қонун ҳужжатларида аниқ белгилаш зарурати асослангирилиб, Бош прокуратура таркибида Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармасини ташкил этишни таклиф қилган.

Диссертант ер соҳасидаги муносабатларни тартибга солувчи қонун ҳужжатлари доирасининг жуда юқорилиги, соҳада прокурор назорати самарадорлигини ошириш ва қонунийликни таъминлашга жиддий таъсир қилиши, шу сабабли, Ер кодексини қайтадан кўриб чиқиш ва ер соҳасига алоқадор бўлган барча қоидаларни унга жамлаш лозим, деган хулосани илгари суради.

Диссертациянинг **“Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш хусусиятлари”** деб номланган иккинчи бобида ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг вазифалари ва прокурор назоратини ташкил этиш масалалари, ер тўғрисидаги қонунчилик бузилганлиги учун прокурорнинг таъсир чораларини қўллаш хусусиятлари таҳлил этилган. Диссертант томонидан ҳудудларда ер қонунчилигига риоя қилмаслик, ер участкаларидан мақсадсиз ва самарасиз фойдаланиш, жумладан ноқонуний қурилмалар қуриш, шунингдек, ерларни ўзбошимчалик билан эгаллаш ҳолатлари учраётганлиги бу борада рақамли технологиялардан кенг фойдаланиш орқали ягона назорат тизимини жорий этиш ҳамда ваколатли идоралар ўртасида ҳамкорликни янада кучайтиришни тақозо этилаётганлиги, бу соҳада прокуратура органларининг вазифалари ер майдонларини, айниқса, суғориладиган ерларни ишончли муҳофаза қилиш, ерларнинг ўзбошимчалик билан эгаллаб олинishiга, ноқонуний қурилишлар

қилинишига йўл қўймаслик, ердан қонуний фойдаланувчи фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга ёрдам бериш тамойиллари асосида ташкил этилишига қаратилган таклифлар ишлаб чиқилган. Прокуратура органлари ходимлари ўртасида ўтказилган ижтимоий сўровда 1 835 нафар ходим ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назорати самарадорлигини ошириш мақсадида прокуратура идораларининг мавжуд штат бирликлари сонини оширишни ёқлаб чиққан.

Муаллиф ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси бўйича назоратни амалга оширадиган ихтисослашган прокуратуралар ва ҳудудий прокуратура органларининг фаолияти, ваколатлари ва уларнинг чегарасига доир масалаларни ўрганиб, республика, вилоят ва туман прокуратуралари ҳамда ихтисослаштирилган прокуратураларда назоратни амалга ошириш борасидаги ваколатларнинг доирасини ва чегарасини белгилаш, улар фаолиятини тўғри ташкил қилиш ҳамда бу соҳада прокурор назоратини амалга ошириш борасида масъулиятни кучайтириш юзасидан таклифларни илгари сурган.

Тадқиқотчи Ш.Ж.Рахимов, О.Калугина ва бошқа олимларнинг нуқтаи назарларини ҳамда хорижий давлатларнинг бу борадаги тажрибасини таҳлил қилган ҳолда Тошкент ихтисослаштирилган прокуратурасига “Чорвоқ иқтисодий зонаси”, Тошкент вилоятидаги, Зомин ихтисослаштирилган прокуратурасига эса Жиззах вилоятидаги (Айдар-Арнасой кўллар тизими қирғоқ минтақаларидан ташқари) муҳофаза қилинадиган табиий ҳудудлар ҳамда ўрмон хўжаликлари ҳудудларида ердан фойдаланиш соҳасидаги қонунлар ижроси устидан назоратни юклаш орқали, туман прокуратураларидан айнан ушбу объектларда қонунлар ижроси устидан назорат вазифасини олиб ташлаш юзасидан таклифларни асослантиради. Ижтимоий сўров натижасига кўра, юқорида қайд этилган ихтисослаштирилган (Оролбўйи, Бўстонлик, Зомин) прокуратуралар ва ушбу ҳудудларда фаолият кўрсатаётган ҳудудий прокуратураларнинг ерга оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан назоратни амалга ошириш бўйича ваколатларини мақбуллаштириш кераклиги ҳақида 3 401 нафар респондент фикр билдириб, ҳудудда соҳадаги қонунийлик ҳолатига фақатгина ҳудудий прокурор жавобгар бўлиши таъкидланган.

Диссертант ҳудудлардаги прокуратуралар ҳамда махсус прокуратураларга ерлардан фойдаланиш соҳасида қонунийликни таъминлаш каби вазифаларнинг юклатилиши орқали келгусида улар ўртасида, бир-бирини такрорлаш ва бошқа турли хил тушунмовчиликлар келиб чиқишини олдини олиш мақсадида республика, вилоят ва туман прокуратуралари ҳамда ихтисослаштирилган прокуратураларда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан назоратни амалга ошириш борасидаги ваколатларнинг доирасини ва чегарасини белгилаш, улар фаолиятини тўғри ташкил қилиш ҳамда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш борасидаги масъулиятини кучайтириш талаб этилиши, бу эса Бош прокурорнинг “Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини кучайтириш тўғрисида”ги алоҳида соҳавий буйруғини қабул қилиш орқали ечим топиши мумкин деган хулосага келади. Ушбу

таклиф ижтимоий сўровда иштирок этган прокуратура ходимларининг (2 664 нафар (58 фоиз) фикри билан ҳам қўшимча асослангилган.

Диссертант ердан фойдаланиш соҳасидаги қонунийликнинг аҳволига танқидий назар ташлаган ҳолда, ушбу соҳада прокурор назоратини ташкил этишда прокурорлар ерларни талон-торож қилинишини олдини олиш, бунинг учун зарур шарт-шароитларни ва имкониятларни яратиш, ерлардан ноқонуний фойдаланганлик учун жавобгарлик чораларини қатъий қўллашга асосий эътиборни қаратишлари лозимлигини, ушбу масала Бош прокуратуранинг Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармаси фаолият йўналишларининг муҳим қисми сифатида белгиланишини таклиф қилади.

Диссертант 2018-2021 йилларда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси юзасидан прокурор томонидан ўтказилган назорат тадбирларида қўлланилган жами 27 611 та назорат ҳужжатларининг 17 561 таси ёки 63,6 фоизи протест, 3 297 таси ёки 11,9 фоизи қарор, 1 959 таси ёки 7 фоизи тақдимнома, 2898 таси ёки 10,5 фоизи огоҳлантирув ҳисобланганлигини¹ кўрсатиб, бугунги кунда прокурор назорат ҳужжатлари мажмуи ер эгаларини тўлақонли ва самарали ҳуқуқий ҳимоя қилиш имконини бермаётганлигини, ноқонуний қурилма аниқлангандан кейин ихтиёрий бузиш учун 15 кун муддат берилиши, ихтиёрий бузилмагандан кейин 2 кун ичида ҳокимлик махсус комиссиясига хабарнома киритилиши, комиссия 3 кун ичида судга даъво ариза киритилиши, фуқаролик ишини судларда кўриш ва ҳал қилиш учун муайян муддат талаб этилиши, муддатларнинг бундай узунлиги ноқонуний қурилиш бошланган вақтда аниқланадиган тақдирда ҳам то суд қарори ижрога тушгунга қадар ушбу қурилишнинг давом этишига шароит яратиб бериб, келгусида уни бартараф қилинишига қийинчиликлар келтириб чиқаришини баён этади. Шу сабабли, диссертант ўзбошимчалик билан эгалланган қишлоқ хўжа-лигига мўлжалланган ер участкаларини қайтариш ва бундай ер участкаларида қурилган уй-жой, бино, иншоот ёки бошқа кўчмас мулк объектларини бузиш билан боғлиқ ишларни соддалаштирилган тартибда юритиш билан боғлиқ нормаларни ФПКда киритиш таклифини илгари суради.

Диссертациянинг учинчи боби **“Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари”** деб номланиб, унда ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг самарадорлигини ошириш бўйича хорижий тажриба таҳлили, ер соҳасида назоратни амалга оширувчи давлат органларининг ҳамкорлиги ҳамда прокурор назоратини ривожлантириш истикболлари тадқиқ этилган.

Диссертант Россия, Қозоғистон, Беларусь, Тожикистон, Туркменистон ва Қирғизистон давлатларида мамлакатимиз қонунчилигига ўхшаш тарзда ерга оид қонунчилик ижроси устидан ихтисослашган назорат тегишли вазирликлар томонидан амалга оширилса, ушбу органлар томонидан қонунга риоя этилиши устидан махсус прокурор назорати прокуратура органлари томонидан амалга

¹ Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ягона ҳисоботлар портали. [Электрон манба]. <http://report.bp.gov> ва <http://oldreport.bp.gov>.

оширилиши белгиланганлиги қайд этилади. Аксинча, Германия, Буюк Британия, АҚШ, Испания каби хорижий мамлакатлар тажрибасида ер майдонларини навбатма-навбат хусусийлаштириш орқали, ерлардан мақсадли ва оқилона фойдаланилиши юзасидан давлат назорати камайтирилиб, бу борадаги низолар ёки ҳуқуқбузарликлар кўпроқ фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар шаклида охир-оқибат ихтисослашган суд орқали ҳал қилиб келинаётганлиги таъкидланиб, келажакда мамлакатимизда ҳам ерлардан фойдаланиш соҳасидаги низоларни фақатгина суд тартибида ҳал қилиш, кўпроқ молиявий чоралар орқали қонун бузилиши ҳолатларига нисбатан муносабат билдириш тенденцияси ривожланиши прогноз қилинади.

Тадқиқотчининг фикрича, мамлакатимиз ер қонунчилигида ерлардан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини амалга оширадиган махсус ваколатли идоралар доирасининг аниқ белгиланиши лозим. Диссертант Иқтисодиёт ва Молия вазирлиги ҳузуридаги Кадастр агентлиги ўз зиммасига юклатилган вазифаларини амалга оширишда прокуратура органлари билан ҳамкорликни қандай тартибда ва шаклларда рўёбга чиқариши, республикада ер ислохотларини амалга ошириш ва қонунчиликда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ҳамкорликнинг ўзига хос жиҳатлари қонун ҳужжатларида мавжуд эмас, деган хулосага келади. Унинг фикрича, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ва Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ўртасидаги ҳамкорлик масалаларига бағишланган “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлардан фойдаланиш соҳасида қонунийликни таъминлаш бўйича ҳамкорлик тўғрисида”ги Тартиб лойиҳасини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш зарур.

Диссертант ерларнинг талон-торож қилинишини олдини олишда жамоатчилик назоратини кучайтириш, прокурор назорати самарадорлигини кучайтириш учун ердан фойдаланувчилар ва фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлик даражасини ошириш чораларини кўриш, бу борада замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишни кучайтириш юзасидан таклифларини асослантиради.

ХУЛОСА

“Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги диссертация бўйича олиб борилган тадқиқот ишлари натижасида назарий ва илмий-амалий аҳамиятга эга бўлган қуйидаги хулосаларга келинди:

I. Прокурор назоратига оид илмий-назарий хулосалар:

1. Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратининг предмети – прокуратура органлари томонидан фуқароларнинг ерга бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, ердан оқилона фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини тиклаш ва ошириш, табиий муҳитни асраш ва яхшилаш, хўжалик юритишнинг барча шаклларини тенг ҳуқуқлилиқ асосида ривожлантириш учун шароит яратиш, юридик ва жисмоний шахсларнинг ер участка-

ларига бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, ерга оид ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, бу соҳада қонунийликни мустаҳкамлаш, шу жумладан вазирликлар, давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, уларнинг мансабдор шахслари, тижорат ва нотижорат ташкилотларининг раҳбарлари томонидан фуқароларнинг ерга бўлган ҳуқуқларини тартибга солувчи бошқа қонун ҳужжатларининг Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқлиги ва улар томонидан қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонун талабларига мувофиқлигини текшириш ҳисобланади.

2. Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратининг объекти - давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, шу жумладан буйсунувидан қатъий назар бошқа идоралар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ҳамда вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг ҳарбий қисмлари, ҳарбий тузилмалари, мансабдор шахслар томонидан қонунларнинг ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари, Ўзбекистон Республикаси Президенти, Вазирлар Маҳкамасининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини ижро этилиши билан боғлиқ фаолияти ҳамда прокурорлар томонидан қонунийлиги ўрганиладиган ҳуқуқий ҳужжатлар, яъни, юқоридаги шахслар томонидан қабул қилинаётган ҳужжатларнинг Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига мувофиқлиги ҳисобланади.

3. Ер кодексида ер участкаларидан оқилона ва мақсадли фойдаланишни таъминлаш, уларни муҳофаза қилиш, янги ерларни ўзлаштириш ҳамда қайта муомалага киритишга ваколатли давлат органини ва унинг ҳуқуқий мақомини қонун ҳужжатларида аниқ белгилаш зарурати асослантирилди. Ердан фойдаланиш соҳасида прокурор назоратини ташкил этишда прокурорлар ерларни талон-торож қилинишини олдини олиш, ерлардан ноқонуний фойдаланганлик учун жавобгарлик чораларини қатъий қўллашга асосий эътиборни қаратишлари лозимлиги асослантирилди. Бош прокуратура таркибида Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармасини ташкил этиш ҳамда бошқарма фаолиятининг энг муҳим йўналишларидан бири сифатида ерга оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг самарадорлиги кўрилиши кераклиги ҳақидаги илмий асослантирилган таклифи ҳозирда амалиётга жорий қилинган, бу бўйича Бош прокурорнинг буйруғи қабул қилиниб, бошқарма ташкил этилган. Шунингдек, Бош прокурорнинг 2022 йил 10 мартдаги 261-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармаси тўғрисида”ги Низом ишлаб чиқилишида фойдаланилган. Шунингдек, таклифлар буйруқдаги “Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш” бошқармасининг вазифалари, ҳуқуқ ва мажбуриятлари ишлаб чиқилишида ўз аксини топган.

4. Қонунлар ижросини назорат қилиш бўйича ишларни ташкил этиш - прокуратура ходимларини танлаш, тайинлаш, уларнинг малакасини ошириш, фаолиятини услубий йўналтириш, уларни барча зарур воситалар билан

таъминлаш, ахборот тўплаш ва таҳлил қилиш, ишларни режалаштириш, назорат қилиш бўйича чора-тадбирлар мажмуи эканлиги асосланган.

5. Тадқиқот жараёнида, ҳудудий прокуратуралар ва табиатни муҳофаза қилишга ихтисослаштирилган прокуратуралар ўртасида вазифалар чегараси аниқ белгиланмаганлиги оқибатида, функция ва вазифаларни такрорлаш ҳолатлари мавжуд, уларнинг ҳар бирининг аниқ мажбуриятлари белгилаб берилмаганлиги ҳақида илмий тўхтамга келинган, Ихтисослаштирилган прокуратуралар ўзига юклатилган вазифалар ижроси таъминланишига қатъий жавобгар ҳисобланмайди. Шу сабабли, уларнинг вазифалари аниқ белгилаб берилиши натижасида, ушбу предмет ёки объект туман прокуратураларининг жавобгарлигидан олиниши мақсадга мувофиқ.

Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини муайян ташкилий-бошқарув йўналишидаги ҳужжат доирасида тартибга солиниши ва хорижий давлатларнинг илғор тажрибасини инобатга олиб, мазкур назорат йўналишида прокуратура органларининг асосий вазифалари, соҳада прокурор фаолиятини баҳолашнинг асосий мезонлари белгилаб берилган Бош прокурорнинг “Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олишга қаратилган қонун ҳужжатлари ижроси устидан назорат самарадорлигини янада ошириш тўғрисида”ги алоҳида соҳавий буйруғи қабул қилиниши зарурлиги асослаб берилди.

II. Прокурор назоратининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга доир хулоса ва тавсиялар

6. Ер қонунчилиги соҳасидаги давлат назорати, шу жумладан прокурор назоратининг предмети мамлакатимиз Ер кодексининг 83¹-моддасида ўз ифодасини топиши лозимлиги асосланган.

Ер кодексининг 83¹-моддасига кўра, прокуратура органлари ерлардан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини амалга оширувчи органлар сирасига кирмада, бироқ прокуратура органларининг ердан фойдаланишни назорат қилиш ва уларни муҳофаза этишни таъминлашга масъул бўлган ва бу соҳада давлат назоратини амалга оширадиган маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, шунингдек, ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишга махсус ваколатли бўлган давлат бошқаруви органлари ҳамда бошқа давлат органларига услубий ва амалий ёрдам кўрсатиши, ушбу органлар билан ўзаро амалий ҳамкорликни таъминлаш борасида тизимли чора-тадбирларни амалга ошириши мазкур соҳада қонунийликни таъминлашга хизмат қилиши ҳақида хулосага келинди.

7. Ерга оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг объекти доирасига “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 20-моддасида назарда тутилмаган хўжалик бошқаруви органларининг мансабдор шахслари, ердан фойдаланувчилар, яъни фермерлар, кластерлар ҳам киритилиши таклифи асосланган.

8. Ер қонунчилигида захира ерлар ҳақида тушунча берилган бўлса-да, бироқ бундай ерлар тоифасига туман ҳокимликлари томонидан бир субъект-

дан вақтинча қайтарилган ерлар кирмаслиги илмий асослаб берилди. Хорижий давлатлар тажрибаси ўрганилиб, Ер кодексини янги “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган қайта тақсимланадиган ерлар” деб номланган 58¹-модда билан тўлдириш таклифи илгари сурилди. Ушбу моддада бундай ерлар тоифасига қишлоқ хўжалиги ер участкаларига бўлган ҳуқуқларнинг бекор қилиниши муносабати билан жисмоний ва юридик шахслардан туман (шаҳар) ҳокимлиги ихтиёрига вақтинча қайтариб олинган ҳамда фойдаланилмай турган қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни сақлаб туриш, танловга қўйиш асослари белгилаб берилади.

9. Бош прокурорнинг 2020 йил 8 февралдаги “Прокуратура органларининг ҳайъатлари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 219-сонли буйруғининг 24-бандига прокуратура органларининг ҳайъати қарорларини ижросини таъминлаш барча прокуратура органлари ходимлари учун мажбурий эканлиги ҳақидаги қоидаларни киритиш лозимлиги ҳақида хулоса қилинди.

10. Илмий тадқиқот жараёнида ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини самарали ташкил қилиш мақсадида кенг жамоатчилик, оммавий ахборот воситалари, интернет фойдаланувчилари томонидан ўз ҳудудларида содир қилинаётган ер соҳасидаги ҳуқуқбузарлик ҳолатлари ҳақидаги хабарларини “Телеграм” ижтимоий тармоғи орқали қабул қилиш ва уни кўриб чиқиш имконини берадиган, “YER NAZORATI” махсус телеграм-бот дастури ишлаб чиқилиб, ишга тушурилди ҳамда прокуратура органларининг “СЕДО” ахборот тизимига интеграция қилинди.

11. Ер муносабатларини тартибга солувчи давлат органлари, яъни Кадастр агентлиги ва Қишлоқ хўжалиги вазирлиги билан айнан ер муносабатларини тартибга солишга қаратилган расмий ҳужжат қабул қилиш зарурияти бўйича тўхтама келинган бўлиб, диссертант лойиҳа ишлаб чиқилишида бевосита иштирок этган.

12. Амалиётда ер қонунчилигида жиддий қонун бузилиши ҳолатлари содир бўлганда ҳолат юзасидан жиноят иши қўзғатилиб, айбдор шахсларнинг жиноий жавобгарлиги тергов ва суд жараёнида ҳал этилса-да, бироқ жиноят ишига дахлдор бўлган ер масаласи муҳокама қилинмасдан қолмоқда. Шу сабабли, ер майдонларини ноқонуний равишда сотиш ёки бошқача тарзда реализация қилиш (ЖКнинг 168, 229⁶-моддалари), ер участкаларини ўзбошимчалик билан эгаллаб олиш (229¹-модда) билан боғлиқ жиноятлар содир қилинган тақдирда, ажратилган ер майдонларини суд тартибида давлат захирасига қайтариб олиниши ҳақидаги қоидаларни Ер кодексининг 36-моддасига киритиш бўйича таклифлар илгари сурилди. Шунингдек, ер ости бойликларидан ноқонуний фойдаланиш ҳолатлари кўплаб содир қилинаётганлиги, ушбу соҳада ягона тергов ва суд амалиёти йўқлиги илмий жиҳатдан исботлаб берилиб, Жиноят кодексини янги “Қимматбаҳо металллар ёки қимматбаҳо тошларни ноқонуний қазиб олиш, қайта ишлаш (аффинаж) ёки ўтказиш” билан боғлиқ 197³-модда билан тўлдириш таклиф этилди.

Бундан ташқари, ФПКнинг “Соддалаштирилган тартибда иш юритиш” тўғрисидаги 25¹-бобига ўзбошимчалик билан эгалланган қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер участкаларини қайтариш ва бундай ер участкаларида қурилган уй-жой, бино, иншоот ёки бошқа кўчмас мулк объектларини бузиш билан боғлиқ ишлар соддалаштирилган тартибда кўриб чиқилиши билан боғлиқ нормаларни киритиш таклиф этилди.

13. АҚШ, Англия, Нидерландия, Италия, Франция, Испания, Германия, Бельгия ва бошқа ривожланган мамлакатларда бозор иқтисодиёти ривожланган ва ер муносабатларини ҳуқуқий тартибга солишнинг барқарор тизимлари яратилган. Мазкур ҳудудларда ер узок йиллардан бери хусусий мулк сифатида берилганлиги сабабли, бугунги кунда ер билан боғлиқ муносабатлар асосан фуқаролик суд тартибда ҳал қилинади.

Илмий тадқиқот жараёнида, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш, аҳолини озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида мамлакатимизда ерларни хусусий мулк сифатида ажратиш, ерлардан ноқонуний ва мақсадсиз фойдаланиш ҳолатлари бўйича кўпроқ молиявий ва солиқ жарималари қўллаш орқали барҳам бериш ҳақида тўхтамга келинди.

Яъни, Ўзбекистон Республикаси фуқаролари ва юридик шахслари томонидан бундай ерларни мулк ҳуқуқи асосида сотиб олиш имкониятини яратиш таклиф қилинади. Натижада ривожланган бозор тамойилларига мос равишда қишлоқ хўжалиги ерларини хусусийлаштириш ишлари йўлга қўйилиб, ушбу тоифадаги ерларнинг талон-торож қилиниши олди олинади ҳамда қишлоқ хўжалиги ерлари учун юридик ва жисмоний шахслардан ер солиғи ставкалари қайта белгиланади.

14. Ер кодексининг 44-моддаси бешинчи хатбошига “Суғориладиган ерларда фермер хўжалиги ва бошқа ердан фойдаланувчилар ҳамда иссиқхона эгалари томонидан белгиланган меъёр асосида мулк ҳуқуқисиз уларнинг эҳтиёжи учун зарур бўлган дала шийпони ва омборхона қуришга рухсат берилсин ҳамда ушбу иншоотлардан фақатгина ижара муддати давомида фойдаланиши, қишлоқ хўжалиги еридан ажратилмаслиги, кадастр ҳужжатлари расмийлаштирилмаслиги, ҳар қандай шаклларда бегоналаштирилишига йўл қўйилмаслиги ҳақидаги талаблар ижара шартномасида мутаҳкамлаб қўйилсин” деган қоидаларни киритиш лозим. Ушбу норманинг киритилиши фермер хўжалиги ва иссиқхона эгалари учун техника ва ёқилғи сарф-харажатларини қисқаришига, ишчилар учун шарт-шароит яратилишига ҳамда ушбу иншоотлар учун давлат бюджетига солиқ тушуми ундирилишига имкон беради.

15. Ер участкаларидан ноқонуний фойдаланиш ҳолатлари оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқларда берилаётган хабарлар орқали аниқланмоқда. Айрим ҳолатларда эса, оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқларда, аниқ бир ҳудуд ёки туманларда бундай қонун бузилиши ҳолатлари ҳақидаги маълумотлар баён қилинмоқда. Шу сабабли, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 21-моддаси биринчи қисми қуйидаги таҳрирда, яъни, “Қонунлар ижросини текшириш қонунларнинг бузилаётган-

лиги тўғрисидаги аризалар, оммавий ахборот воситалари, ижтимоий тармоқлардаги хабарлар ва бошқа маълумотлар асосида, шунингдек қонунийлик прокурор томонидан чоралар кўрилишини талаб қиладиган ҳолатда эканлигидан келиб чиққан ҳолда қонунда белгиланган тартибда ўтказилади.” деб қайд этиш таклиф қилинди.

III. Прокуратура органлари фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган хулоса ва тавсиялар:

16. Бош прокуратура таркибидаги Ер ресурслари талон-торож қилинишининг олдини олиш бошқармасининг номланиши бугунги кунда прокуратура органларининг қонунлар ижроси устидан назорат йўналишидаги вазифа ва функцияларини тўлиқ ўзида акс эттирмаслиги исботлаб берилиб, бошқарманинг номини “Ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан назорат бошқармаси” деб қайта номлаш таклифи илгари сурилди.

Ер соҳасидаги қонун ҳужжатларини бузган шахсларни жавобгарликка тортиш тўғрисидаги фуқаролар томонидан келиб тушадиган шикоятлар ва аризалар ер қонунчилиги ижроси устидан прокурор назоратини амалга оширишнинг энг самарали усули эканлиги ҳамда ерларнинг талон-торож қилинишини олдини олишда жамоатчилик назоратини кучайтиришнинг муҳим омилларидан бири ҳисобланиши, шунингдек, ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг самарадорлигини кучайтириш учун ердан фойдаланувчилар ва фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлик даражасини ошириш чораларини кўриш лозимлиги асослантирилди.

17. Бугунги кунда прокуратура органлари ходимларининг ер соҳасидаги билим ва кўникмалари етарли эмаслиги илмий тадқиқот жараёнида исботлаб берилиб, охириги йилларда айнан ер билан боғлиқ 200 дан ортиқ қонун ҳужжатларининг қабул қилинганлиги, уларда ер муносабатларини тартибга солиш билан боғлиқ жуда кўплаб қоидалар белгилаб берилганлиги сабабли, прокуратура органлари ходимларини, айниқса терговчиларни ихтисослаштириш зарурлиги бўйича тўхтамга келинди.

Шунингдек, хорижий мамлакатларнинг (АҚШ, Франция, Нидерландия, Германия, Франция, Италия, Испания, Россия) тажрибаси инобатга олиниб, прокуратура органларининг ерлардан фойдаланиш ва муҳофаза қилишга масъул бўлган давлат органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти ҳамда жамоатчилик ташкилотлари билан ерларни асраб-авайлаш ва уни оқилона ишлатишга кўмаклашиш юзасидан мунтазам ахборот алмашинувини йўлга қўйиш, биргаликда назорат тадбирларини ўтказиш, ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларини ижросини мониторинг қилиб бориш ҳамда уларни такомиллаштириш бўйича тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш каби масалаларда яқиндан ҳамкорлик қилишга амалда йўлга қўйиш зарур, деган хулосага келинди.

18. Кадастр агентлиги ва Қишлоқ хўжалиги вазирлигига ерлардан мақсадли ва оқилона фойдаланилиши устидан назоратни амалга ошириш билан биргаликда, ер тузиш, ер майдонларини танловга қўйиш, қишлоқ

хўжалиги экинлари мониторингини амалга ошириш, ер ва унинг устида қурилган иморатлар бўйича кадастр хизматини кўрсатиш каби бир қатор вазифалар юкланган. Бу эса улар томонидан ўзларига юкланган вазифаларни тўлиқ бажаришига тўсқинлик қилмоқда. Шу сабабли, Кадастр агентлиги ва Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг ерлардан мақсадли ва оқилона фойдаланилиши устидан назорат борасидаги вазифаларини уйғунлаштирган ҳолда, ушбу идораларнинг ер назоратига масъул бўлган штат бирликлари доирасида Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида “Даверназорат” инспекцияси ташкил қилиш таклиф этилади. Ер назоратига масъул аниқ бир ижро ҳокимияти органининг белгиланиши, келгусида прокурорларнинг ҳам ушбу соҳадаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан назоратни самарали амалга оширишига кўмаклашади.

**SCIENTIFIC COUNCIL NUMBER DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01
ISSUING SCIENTIFIC DEGREES AT THE LAW ENFORCEMENT
ACADEMY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

**LAW ENFORCEMENT ACADEMY OF
THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

ABDUKHAKIMOV MURODULLO TOGAEVICH

**ISSUES OF IMPROVING THE PROSECUTOR'S CONTROL OVER
THE EXECUTION OF LAND LAW DOCUMENTS**

12.00.07 - Judicial authority. Prosecutorial supervision. Organization of law enforcement activity. Advocacy

**DISSERTATION ABSTRACT
of doctor of philosophy (PhD) on science in law**

Tashkent – 2023

The topic of the doctorial (PhD) dissertation is registered at the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan under the number B2021.3.PhD/Yu591.

The dissertation was completed at the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, Russian and English (resume) on the website of the Scientific Council (www.proacademy.uz) and on the Informational and Educational Portal “Zionet” (www.ziyonet.uz).

Scientific supervisor: **Mamasiddikov Muzaffarjon Musajonovich**
Doctor of Sciences in Law, professor,

Official opponents: **Rakhimov Fakhri Xaydarovich**
Doctor of Sciences in Law, professor

Fayziev Shukhrat Khasanovich
Doctor of Sciences in Law, professor

Leading organization: **Public Security University of the Republic of Uzbekistan**

The dissertation defense will be held at the meeting of the Scientific Council PhD.31/31.12.2020.YU.67.01 under the Law Enforcement Academy on august “02” 2023 year at 10:00 a.m. (Address: 100047, 42 Shakhrisabz Street, Tashkent. Tel.: (998) 71 202-04-96; fax: (998) 71 202-04-96, e-mail:info@proacademy.uz).

The dissertation is available at the Information Resource Center of the Law Enforcement Academy (registered number 25). (Address: 100047, 42 Shakhrisabz Street, Tashkent. Tel.: (+998 71) 202-04-96).

The abstract of the dissertation was distributed on july “21” 2023 year.
(Register report No. 5 dated july “21”, 2023).

Sh.A. Kulmatov
Vice-chairman of the Scientific Council for
awarding scientific degrees, Doctor of
Sciences in Law, Professor

Sh.I. Shayzakov
Scientific secretary of the Scientific council
awarding academic degrees, Doctor of
philosophy on sciences in Law (PhD),
Associate Professor

M.A. Aminjanova
Chairman of the Scientific Seminar under
the Scientific council awarding academic
degrees, DSc in law, Professor

INTRODUCTION (PhD) Doctor of Philosophy Dissertation Annotation)

Relevance and necessity of the dissertation topic. Traditionally considered a factor of production around the world, land has been the basis for food and infrastructure development and is essential for the provision of various public services. Effectively using of land affects the socio-economic development, hunger, poverty and prosperity of any country. As the world's population grows, the amount of land per capita is also decreasing. For example, in Asian countries, in 2014 alone, the use of agricultural land decreased by three times compared to 1961. Also, the total value of land and buildings of the countries that are members of the Organization for Economic Cooperation and Development is 249 trillion US dollars, the value of land is increasing in the world, the development of behavior of some groups to develop various corrupt schemes to use and acquire land in the land sector to ensure the priority of laws, to prevent violations of the law in this area, and to improve the activities of state bodies in order to strengthen law and order.

In the world, special attention is paid to the issues of preserving land areas, putting an end to cases of arbitrary and illegal use of land, determining the causes of violations of land laws, and researching organizational and legal problems of effective protection of the rights and legal interests of land users. In this regard, it is especially important to strengthen strict state and public control over the implementation of legal documents regulating land relations, to conduct scientific and practical research on the issues of improving the organizational and legal foundations of the activities of prosecutor's offices in this area.

In our country today, despite systematic work on ensuring rational and purposeful use of land and land protection, non-compliance with land legislation, purposeless and ineffective use of land plots, including the construction of illegal structures, as well as cases of arbitrarily occupying land, occur in the regions. demands scientific-practical research of issues of improvement of the prosecutor's control over the execution of legal acts on land. In particular, arable land is only 9.7% (4.3 million hectares) of the total land area of the republic (44.8 million hectares), and only 3.2 million hectares of arable land. hectare of irrigated land is considered to be irrigated land, and the fact that such land is decreasing year by year due to irresponsibility, arbitrariness, and illegal use of land makes it necessary to strengthen the supervision of the prosecutor's office, which is responsible for ensuring legality in this field. Over the past two years, the prosecutor's office found that 13,872 hectares of land were arbitrarily occupied in 43,996 cases, and illegal structures were built on 4,764 hectares of arable land in 59,049 cases. In the republic, 957 criminal cases related to the looting of 22,470 hectares of agricultural land were initiated. However, despite the efforts made, the cases of land grabbing are increasing instead of decreasing. In such conditions, it is necessary to carry out scientific research aimed at increasing the effectiveness of the prosecutor's supervision in the field in order to ensure the implementation of legal documents related to land, to identify and eliminate cases of violations of legal documents related to land, and to develop new effective methods.

To a certain extent, this dissertation study serves in the implementation of the priority tasks set out in the field Order of the prosecutor general of the Republic of Uzbekistan and other legal and legal regulations under the subject, including The Land Code of the Republic of Uzbekistan (1998), laws "On Nature Protection" (1992), "On the prosecutor's office" (2001), Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures for the effective use of land and water resources in agriculture"(2019), Decrees "On measures to ensure equality and transparency in land relations, reliable protection of land rights and their transformation into a market asset "(2021),"On the development strategy of New Uzbekistan for 2022-2026 "(2022),"On measures to increase the efficiency of state control in the use of land plots" (2022).

Compliance of the research with the priorities of the development of Republican Science and technology. This research was carried out in the priority direction of the development of science and technology of the republic I. "The spiritual, moral and cultural development of a democratic and legal society, the formation of an innovative economy".

The level of study of the problem. In our country, scientific and theoretical research on the effective organization of the prosecutor's control over the implementation of legal documents on land is important, but this field has not been scientifically comprehensively researched.

Also, the prominent legal scholars of our country Y.O.Zhoraev, A.N.Nigmatov, M.B.Usmonov, N.K.Skripnikov, Sh.Kh.Fayziev, J.T.Kholmominov, O.Kh.Nazullaev, B.Kh.Kalonov, U.T.Ayubov, H.R.Isanov, R.A.Ikromov, H.Khayitov and U.Saidakhmedov.

These scientists studied the general principles of land, ecology and agricultural law, the essence of legal documents aimed at regulating land relations, the rights and freedoms of land users. However, specific aspects of the prosecutor's control over the implementation of legal documents on land and issues of improvement of this control were not studied as a monographic study in this research.

In addition, certain aspects of the prosecutor's control over the implementation of land laws in the CIS member states Yu.G. Chervyakova, T.B. Ashitkova, O.V. Kalugina, A.D. Berenzon, V.G. Bessarabov, A.A. Chertova, V.I. Baskov, S.N. Babaev, M.N. Miroshnichenko, M.V. Klepoposova, E.B. Khatova, V.A. Aliev, E.S. Boltanova, I.S. Viktorov, Researched in the scientific works of R. M. Gasanov, A. Yu. Vinokurov, K. Yu. Vinokurov, A. Kh. Kazarina, S. V. Maslova. However, since the enforcement of land laws in some foreign countries is a branch of the prosecutor's office in the direction of general control, this topic is covered only in general terms.

Foreign scientists J.A. McKenzie, B. McFarlane, M. Dixon, E. Cook and other scientists have expressed some of their scientific views on the rights to land, land use and the processes of its protection, but in this area, they are not aware of the prosecutor's supervision. no scientific research was conducted.

The relevance of the dissertation research to the research plans of the higher education institution where the dissertation was completed. The subject of the dissertation was carried out within the framework of "Issues of improving the

prosecutor's supervision over the execution in the field of enforcement of land legislation” in accordance with the plan of scientific research works of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan (2021-2023).

The purpose of the study is to develop theoretical rules and practical recommendations on the legal regulation of the organization of the prosecutor's control over the execution of legal acts on land.

Tasks of the research:

Determining the scientific-theoretical basis of the subject and object of the prosecutor's control over the implementation of land laws;

Scientific and legal analysis of the legal regulation of the prosecutor's control over land reforms and the execution of legal documents related to land in the Republic of Uzbekistan;

to analyze the characteristics of the prosecutor's supervision over the implementation of legal acts on land, to develop scientifically based methods of prosecutor's supervision to identify, eliminate and prevent violations of the law;

studying, generalization and systematization of prosecutor's control documents used by the prosecutor's office in connection with the land sector, development of proposals for improving the use of prosecutor's control documents in relation to identified violations;

Development of proposals for the implementation of positive experience in the legislation and practice of our country based on the comparative legal research of the characteristics of land use and land protection by prosecutors' offices of foreign countries;

elucidation of the prosecutor's interaction with other state control bodies in the implementation of control in the field of land, as well as some specific aspects of improving the prosecutor's control in the field;

formulating scientifically based recommendations and proposals for their improvement by studying the existing organizational and legal bases of control over the execution of legal documents on land in prosecutor's offices.

The object of research is the system of social relations related to the implementation of the prosecutor's control over the implementation of legal documents on land.

The subject of research consists of normative legal documents aimed at the organizational and legal regulation of the prosecutor's control over the execution of legal documents on land, the practice of law enforcement, the legislation and practice of some foreign countries, as well as conceptual approaches and scientific-theoretical views that exist in legal science.

Research methods. In the course of the research, methods such as systematic structural, comparative-legal analysis, logical, specific sociological, complex research of scientific sources, analysis of empirical material and statistical data, scientific interpretation of legal documents and study of the practice of law enforcement were used.

The scientific novelty of the research is as follows:

The prosecutor's control over the implementation of legal acts on land is organized on the basis of the principles of reliable protection of land areas, especially irrigated land, prevention of arbitrary acquisition of land, illegal constructions, and protection of the rights and legal interests of citizens and legal entities who are legal users of land. necessity has been scientifically proven;

it has been scientifically proven that prosecutors' attention should be focused on preventing the looting of land, creating the necessary conditions and opportunities for it, and strictly applying measures of responsibility for illegal use of land;

it is justified that it is necessary to determine the scope and limits of the powers of the republican, regional and district prosecutor's offices and specialized prosecutor's offices to control the implementation of land legislation, to strengthen their responsibility for the proper organization of their activities and the implementation of prosecutorial control over the implementation of land legislation;

to increase the effectiveness of the prosecutor's control, to take measures to increase the level of legal literacy of land users and citizens, to strengthen public control to prevent the looting of land, and the need to use modern information and communication technologies in this regard is scientifically based.

Practical results of the study:

"E-LAND MONITORING" electronic information system was developed in order to create additional facilities for immediate reception and review of information on cases of arbitrary and illegal use of land;

Information sent by the Cadastre Agency under the Ministry of Economy and Finance and its territorial bodies to the prosecutor's office, the presentation and review of documents identifying signs of crime, and the inclusion of information on criminal cases initiated in the "E-LAND CONTROL" system with the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan Economy and Finance The Regulation "On Cooperation on Ensuring Legitimacy in the Field of Targeted Use of Lands and State Cadastre Management" formalized between the Cadastre Agency under the Ministry was developed;

Proposals on determining the duties, rights, obligations and responsibilities of the bodies of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan on the prevention of land resource robbery, approved by the order of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan No. 261. On March 10, 2022, "Prevention of looting of land resources of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan in the development of the regulation on the reception department" was used.

It has been proven that the name of the Directorate for the Prevention of Land Resources Robbery within the General Prosecutor's Office does not fully reflect the tasks and functions of the prosecutor's office in the direction of control over the implementation of laws.

Chapter 1 "General Provisions" of the Order of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan No. 262 "On Approving the Regulation of the Department of Control over the Implementation of Legislation on the Development of Fisheries in Natural Lakes and the Use of Water Resources" (paragraphs 1-b); Chapter 2

"Duties and functions of the board (clauses 7-8); Chapter 3 "Rights and Responsibilities of the Board (paragraphs 9-10)" was taken into account in the development of regulations;

it is scientifically justified that the category of reserve land does not include the land temporarily returned from one subject by district administrations, and the experience of foreign countries is studied, and the proposal to supplement the Land Code of the Republic of Uzbekistan with a new article 581 called "Redistributed land intended for agriculture" is justified;

it is justified that the subject of state control in the field of land legislation, including the prosecutor's control, should be expressed in Article 831 of the Land Code of our country;

With the Law of the Republic of Uzbekistan "On amendments and additions to certain legal acts of the Republic of Uzbekistan in connection with the improvement of the system of allocating land plots and their use, as well as land accounting and maintaining the state land cadastre" adopted on August 16, 2021, the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan "Irrigated land" A new Article 2296 entitled "Selling or illegally transferring the right to a plot or part of it to another person" was introduced, A proposal was made to include norms aimed at strengthening responsibility for the arbitrary occupation of land plots and irrigated lands in the Code of Administrative Responsibility;

Today, it has been scientifically proven that there are many cases of illegal use of underground resources, there is no unified investigation and judicial practice in this field, and a new article of 1973 related to "Illegal mining, processing (refining) or transfer of precious metals or precious stones" was added to the Criminal Code. the proposal to fill in the substance is justified;

Chapter 251 of the Code of Civil Procedure on "Proceeding in a Simplified Procedure" provides for the consideration of cases related to the return of arbitrarily acquired agricultural land plots and the demolition of housing, buildings, structures or other real estate objects built on such land plots in a simplified procedure and in shorter terms. justified the proposal to introduce provisions related to;

The project of the special sectoral order of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan "On further increasing the effectiveness of control over the execution of legal documents aimed at preventing the plundering of land resources" has been developed.

Reliability of research results. The results of the research were summarized based on the study of national and foreign laws and the results of the survey and statistical data analysis conducted within the framework of the research, were formalized with relevant documents, and the obtained conclusions, suggestions and recommendations were approved, and the results were published in leading national and foreign publications. approved by the competent authorities. In addition, the results of the study of 230 inspection and analysis materials, 4,985 prosecutor's control documents used for them, were used in the research.

Scientific and practical significance of research results. The scientific significance of the research results is explained by the use of the scientific

conclusions and proposals developed in it in the improvement of control over legislation in the field of land use, enrichment of theoretical knowledge related to this field, and conducting scientific research.

The practical significance of the research results is the scientific conclusion, proposals and recommendations in the organization of the activities of the prosecution bodies of our country, in the preparation of various educational and methodological manuals for students of the Academy of Law Protection, TSLU, WLU, law faculties, in higher education institutions "Prosecutor's supervision", "Land Law", "Ecological Law" modules are determined by taking lectures and practical training, and using them in conducting scientific research.

Implementation of research results. Based on the results of the research on improving the prosecutor's control over the implementation of legal documents on land, the following proposals were developed and implemented:

level of research of the researched problem, the connection of the dissertation topic with the scientific research work of the higher education institution where the dissertation is being carried out, the scientific novelty and practical result of the research, the reliability, scientific and practical significance of the research results, their The prosecutor's supervision over the implementation of legal acts on land is organized on the basis of the principle of reliable protection of land areas, especially irrigated land, preventing arbitrary acquisition of land, illegal constructions, and helping to protect the rights and legal interests of citizens and legal entities who are legal users of land. from suggestions about the development of the Decision No. PD-138 of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 21, 2022 "On measures to increase the effectiveness of state control over the use of land plots" (No. 11/6/21-332 of the Deputy Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated May 31, 2021 document) was used. The introduction of this proposal made it possible to ensure further strengthening of the prosecutor's control in the field of rational use of land plots and their protection;

determining the scope and limits of powers to control the implementation of legal documents on land in republican, regional and district prosecutor's offices and specialized prosecutor's offices, among the proposals on the need to strengthen their responsibility for the proper organization of their activities and the implementation of the prosecutor's control over the implementation of legal documents on land, the decision of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated March 10, 2022 "On approval of the regulation of the Department of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan on the Prevention of Land Resources Looting" (Deed No. 11/6/22-623 of the Deputy Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated December 30, 2022) was used in the development of the order. The introduction of this proposal served to define the duties, rights and responsibilities of the department for the prevention of land resource robbery, and to strengthen the supervision of the prosecutor in the field;

to increase the effectiveness of the prosecutor's control, to take measures to increase the level of legal literacy of land users and citizens, to strengthen public control to prevent the looting of land, in this regard, among the proposals on the need

to use modern information and communication technologies, in the development of the Law of the Republic of Uzbekistan "On amendments and additions to certain legal acts of the Republic of Uzbekistan in connection with the improvement of the system of allocation and use of land plots, as well as land accounting and state land cadastre" (Act No. 04/8-07-4 dated September 20, 2022 of the Agrarian and Water Management Committee of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis) was used. This proposal served to determine the tasks of the Department for the Prevention of Land Resources Robbery, the rights and responsibilities of the Department, and to further strengthen the supervision of the prosecutor in the field.

Approval of research results. The main content and scientific results of the dissertation were tested at 6 scientific conferences, including 2 international and 4 national scientific-practical conferences, roundtable discussions and seminars.

Publication of research results. 10 articles (including 4 abroad) were published in scientific journals recommended to publish the main scientific results of the dissertation on the research topic.

The structure and scope of the dissertation. The thesis consists of an introduction, three chapters containing 10 paragraphs, a conclusion, a list of references and appendices. The volume of the work is 156 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

In the introductory (dissertation annotation) part of the dissertation, the relevance and necessity of the research topic, the compatibility of the research with the main priorities of the development of Republican Science and technology, the degree of study of the problem under study, the connection of the dissertation topic with the research work of the institution of Higher Education, the scientific novelty and practical, information regarding the publication and the size and structure of the dissertation is given.

The first chapter of the dissertation was called "**Theoretical-legal basis of prosecutor's control over the implementation of land legislation in the Republic of Uzbekistan**", which analyzed the subject, object and legal regulation of prosecutor's control over the implementation of land legislation. Based on the analysis and legislative experience of foreign countries (Russia, Kazakhstan), the dissertation substantiates the conclusion that the subject of state control in the field of land law, including prosecutor's control, is established in the Land Code, in particular, article 83¹ "state control over the allocation, use of land plots and their protection". The dissertation provides for the subject of the prosecutor's control over the implementation of land legislation, the directions of the prosecutor's activity in the direction of ensuring the rights and freedoms of citizens in this land area, as well as the legitimate interests of legal entities, according to which the protection of citizens' rights to land, rational use of land, restoration and improvement of, it describes the protection of the rights of legal entities and individuals to land plots, the identification of land violations, the strengthening of legality in this area, including the compliance of other legislation regulating the rights of citizens to land

by ministries, public administration, local government bodies, their officials, commercial and non-profit organizations with the law of the Republic of Uzbekistan and the

The researcher analyzed the possibility of correctly determining the object of prosecutorial control over the implementation of legislation on land and carrying out prosecutorial control in this direction, filling out the Land Code with article 58¹ about "Redistributable lands intended for agriculture, in connection with the abolition of rights to agricultural land plots in the category of such lands, it offers to establish the inclusion of temporarily (until a re-contest is held) unused agricultural land temporarily returned from individuals and legal entities at the discretion of the district (city) municipality.

The dissenter noted that there is no unanimous opinion among legal scholars regarding the identification of the object of prosecutorial supervision, opinions on the identification of the object of prosecutorial supervision can be expressed in two groups, according to which the first group includes in the object of prosecutorial supervision the sum of authorities, enterprises, institutions and organizations, economic entities, legal entities and individuals aimed at (M.Madaliev), second group of scientists (B.X.Pulatov) shows how the rights and legitimate interests of citizens are protected in the object of prosecutor's control, in other words, the inclusion of legal documents, the legality of which is studied by prosecutors. The dissertation proposes that the object of the prosecutor's control in this regard also include officials of economic management bodies, land users, that is, farmers, clusters, which are not provided for by Article 20 of the law "on the prosecutor's office". Judging by the statistics presented at the same time, in 2021, 126 responsible persons, farmers and Cluster enterprises were disciplined and 472 were placed under administrative responsibility. The heads of farms, as well as 307 citizens, make up 63 of the persons held responsible for cases of illegal land use. On the basis of the feedback advanced to the legal literature and the analysis of the legislative experience of foreign states, the dissertation advances the conclusion that the object of the prosecutor's control over the enforcement of land legislation includes:

Activities of state and economic authorities, including other agencies, citizens' self-government bodies, Public Associations, enterprises, institutions, organizations and ministries, military units of state committees and agencies, military structures, laws by officials, chambers of the Supreme Assembly of the Republic of Uzbekistan, President of the Republic of Uzbekistan, regulatory legal acts of the Cabinet of Ministers;

legal acts, the legality of which is studied by prosecutors, that is, the compliance of the documents adopted by the above persons with the Constitution and laws of the Republic of Uzbekistan.

The dissenter puts forward the idea that in order to effectively carry out prosecutorial supervision, the husband divides legislation aimed at regulating relations into types and, on this basis, it is advisable to study them. The dissertation discussed various opinions expressed on the legal basis for improving the prosecutor's control over the implementation of land legislation (I.B.Djuraev,

E.B.Khatov, V.Pashin, V.Pavlyukov, V.Strelnikov) analyzing the relevance of the Electronic Information System "E-YER NAZORAT" in order to provide additional facilities for the immediate reception and review of information about cases of arbitrary and illegal use of land, as well as a wide range of electronic document exchanges between the prosecutor's office and the relevant departments, in order to increase the effectiveness of the activities of the prosecutor's office to control the implementation of legislation on land, he puts forward the conclusion that strengthening information and analysis work, development of a strategy aimed at the widespread introduction of Innovation technologies into the activities of the prosecutor's bodies to control the implementation of legislation in the land

The researcher will study the activities of authorized special agencies that carry out state control over the use and protection of land, such as the Ministry of Agriculture and the cadastral agency, and identify a number of mummies in their appropriate performance of tasks. The results of the Social Survey also stated that of the 4,595 respondents who participated in it, 2,942 or 64% were not satisfied with the activities of the cadastral and agricultural authorities in this regard (1,701 considered the activities of these agencies unsatisfactory, while 1,241 wanted to revise their activities). On the basis of the need by the dissertation to ensure the rational and purposeful use of land plots in the Land Code, to establish a state body authorized for their protection, the development and re-circulation of new lands, and to clearly establish its legal status in the legislation, the prosecutor general's office proposed to establish a directorate for the Prevention of

The dissertation puts forward the conclusion that the framework of legislation regulating relations in the land sphere is very high, seriously affects the effectiveness of prosecutorial supervision in the field and ensuring legitimacy, therefore, it is necessary to revise the Land Code and concentrate on it all the rules related to the land sphere.

The second chapter of the dissertation, entitled "**Features of the organization of prosecutorial supervision over the implementation of land legislation**", analyzes the tasks of prosecutorial supervision over the implementation of land legislation and the issues of organizing prosecutorial supervision, features of the application of prosecutorial measures for violations of land legislation. The fact that there are cases of non-compliance with land legislation in the territories by the dissertation, aimless and inefficient use of land plots, including the construction of illegal devices, as well as arbitrary occupation of land, assumes the introduction of a unified control system through the widespread use of digital technologies in this regard, as well as the further strengthening of cooperation, proposals have been developed aimed at preventing illegal construction from taking place, on the principles of helping to protect the rights and legitimate interests of citizens and legal entities that use the land legally. In a Social Survey of employees of the prosecutor's office, 1,835 employees were in favor of increasing the number of available state units of the prosecutor's office in order to increase the effectiveness of prosecutor's control over the implementation of land legislation.

The author studied issues related to the activities, powers and limits of specialized prosecutor's offices and territorial prosecutor's offices that carry out control over the implementation of land legislation, put forward proposals to establish the scope and limits of powers for the implementation of control in Republican, regional and District Prosecutor's offices and specialized prosecutor's offices, to properly organize their activities.

Analyzing the views of researchers Sh.J.Rakhimov, O.Kalugina and other scientists and the experience of foreign countries in this regard, the Tashkent specialized prosecutor's office is assigned control over the implementation of the laws in the field of land use in the territories of protected natural areas and forest farms in the Tashkent region, Tashkent region, and Zomin specialized prosecutor's office in the Jizzakh region (except the coastal regions of the Aydar-Arnasoy, it is at these facilities that the district prosecutor's offices justify proposals to remove the task of control over the implementation of laws. According to the result of the Social Survey, 3,401 respondents expressed the opinion that the above-mentioned specialized (Orolbuyi, Bustonlik, Zomin) prosecutor's offices and territorial prosecutors operating in these territories should be qualified to exercise control over the implementation of land-related legislation, noting that only the territorial prosecutor is responsible for the state of legality in the area.

Establishing the scope and limits of the powers to exercise control over the implementation of land legislation in Republican, regional and District Prosecutors and specialized prosecutors in order to prevent the emergence of duplication and various other misunderstandings between them in the future, through the imposition of such tasks as ensuring legitimacy in the field of land use on prosecutor's offices in, they conclude that it is necessary to properly organize their activities and strengthen their responsibility for the implementation of prosecutorial control over the implementation of land legislation, which can find a solution by adopting a separate sectoral order of the attorney general "on strengthening prosecutorial control over the implementation of land legislation". This proposal was also further substantiated by the opinion of the public prosecutor's office staff (2,664 respondents or 58 percent) who participated in the Social Survey.

Critical of the situation of legality in the field of land use, the dissenter suggests that in the organization of prosecutorial supervision in this field, prosecutors should pay the main attention to the strict application of measures to prevent the plunder of land, create the necessary conditions and opportunities for this, liability for the illegal use of land, this issue should be

17,561 or 63.6 percent of the total 27,611 control documents used by the prosecutor in control activities on the implementation of land legislation in 2018-2021 are protest, 3,297 or 11.9 percent are decision, 1,959 or 7 percent are submission, 2,898 or 10.5 percent are warning, indicating that today the set of prosecutor's control documents does not allow full and effective legal protection of land owners, a period of 15 days for voluntary violation after the detection of an illegal device be given, notification to the special commission of the municipality within 2 days after the voluntary violation, the commission shall within 3 days

submit a claim to the court, a certain period is required to view and resolve civil proceedings in the courts, such a length of terms is determined even at the time of the start of illegal construction, creating conditions for the continuation of this. Therefore, the dissertation proposes to introduce in the civil Procedural Code the norms related to the return of plots of land intended for arbitrarily occupied agriculture and the conduct of cases related to the violation of housing, buildings, structures or other real estate objects built on such plots of land in a simplified manner.

The third chapter of the dissertation was called "**Issues of improving prosecutorial control over the implementation of land legislation**", in which a foreign experimental analysis of improving the effectiveness of prosecutorial control over the implementation of land legislation, the cooperation of state bodies exercising control over the land sphere and the prospects for the development of prosecutorial control were studied.

If specialized control over the implementation of legislation on land in the states of the dissertation Russia, Kazakhstan, Belarus, Tajikistan, Turkmenistan and Kyrgyzstan in a similar way to the legislation of our country is carried out by the relevant ministries, it is noted that special prosecutor's control over compliance with the law by these bodies is established by the prosecutor's office. On the contrary, in the experience of foreign countries such as Germany, Great Britain, the United States, Spain, state control over the targeted and rational use of land has been reduced in the experience of such foreign countries, arguing that disputes or violations in this regard in the form of more civil-legal relations are finally resolved through a specialized court, and in the future, through more financial measures, it is projected that the tendency to react to cases of violations of the law will develop.

According to the researcher, the land legislation of our country should clearly define a circle of specially authorized agencies that carry out state control over the use and protection of land. The dissertation concludes that the cadastral agency under the Ministry of Economy and Finance realizes cooperation with the prosecutor's office in what order and forms in the implementation of its assigned tasks, the implementation of land reforms in the Republic and the specifics of cooperation in the implementation of the tasks set out in the legislation are not contained in the legislation. In his opinion, it is necessary to develop and adopt a draft procedure "on cooperation in ensuring legitimacy in the field of use of land intended for agriculture", which is devoted to the issues of cooperation between the prosecutor general's Office of the Republic of Uzbekistan and the Ministry of Agriculture.

The dissertation justifies its proposals to strengthen public control in the Prevention of land encroachment, to take measures to increase the level of legal literacy of land users and citizens in order to strengthen the effectiveness of prosecutor's supervision, to strengthen the use of modern information and communication technologies in this regard.

Conclusion

As a result of the research work on the dissertation on the topic "issues of improving prosecutor's control over the implementation of land legislation", the following conclusions have been drawn that are of theoretical and scientific-practical importance:

I. Scientific-theoretical conclusions regarding the control of the prosecutor:

1. Subject of prosecutor's control over the implementation of land legislation – protection of the rights of citizens to land by the prosecutor's office, rational use of land, restoration and improvement of soil fertility, preservation and improvement of the natural environment, creation of conditions for the development of all forms of economic activity on the basis of equal rights, protection of the rights of legal entities and individuals to land plots, identification of land, it is considered by the heads of commercial and non-profit organizations to check the compliance of other legislation regulating the rights of citizens to land with the legislation of the Republic of Uzbekistan and the compliance of regulatory legal acts adopted by them with the requirements of the law.

2. Object of prosecutor's control over the implementation of land legislation - state and economic administration bodies, including other agencies, civil self-government bodies, Public Associations, enterprises, institutions, organizations and ministries, military structures, military bodies of state committees and departments, military structures, laws related to the enforcement of officials and normative legal acts of the chambers of the Supreme Assembly of the Republic of Uzbekistan, the president of the Republic of Uzbekistan, the Cabinet of Ministers, legal acts, the compliance of the documents adopted by the above persons with the Constitution and laws of the Republic of Uzbekistan is considered.

3. The Land Code justified the need to ensure the rational and purposeful use of land plots, to establish in the legislation a state body authorized to protect them, develop new lands, and re-enter into circulation, and its legal status. The organization of prosecutorial supervision in the field of land use was justified by the fact that prosecutors should pay the main attention to the strict application of measures of responsibility for the Prevention of land looting, the illegal use of land. The scientifically substantiated proposal that the prosecutor's control over the implementation of land-related legislation should be seen as one of the most important areas of activity of the department, as well as the organization of the Directorate for the Prevention of land resource looting within the prosecutor general's office, is now put into practice, and the directorate was established. It was also used in the development of the regulation "On the Department for the Prevention of land resource looting of the prosecutor general's Office of the Republic of Uzbekistan", approved by the order of the prosecutor general of the Republic of Uzbekistan No. 261 of March 10, 2022. The proposals are also reflected in the development of the tasks, rights and obligations of the "Prevention of land resource depredations" administration in the order.

4. It is justified that the organization of work on the control of the implementation of laws is a set of measures for the selection, appointment of employees of the prosecutor's office, improvement of their qualifications, methodological orientation of their activities, provision of them with all the necessary tools, collection and analysis of information, planning, control of affairs.

5. In the course of the research, as a result of the fact that the limit of tasks between regional prosecutors and specialized prosecutors for nature protection is not clearly established, there are cases of duplication of functions and tasks, the exact obligations of each of which are brought to a scientific stop, specialized prosecutors are not strictly responsible for ensuring the implementation of tasks assigned to them. Therefore, as a result of the fact that their duties are clearly defined, it is desirable that this object or object be taken from the responsibility of District Prosecutors.

Taking into account the regulation of the prosecutor's control over the implementation of land legislation within the framework of a document of a certain organizational and managerial direction and the advanced experience of foreign countries, and in the further direction of this control, the main tasks of the prosecutor's office, the main criteria for assessing the activities of the prosecutor in the field were established on the basis of the need for the adoption of a separate sectoral order of the prosecutor general "On further improvement of the effectiveness of control over the implementation of legislation aimed at preventing the depredations".

II. Conclusions and recommendations on improving the legal framework of prosecutorial supervision.

6. State control in the field of land law, including the subject of prosecutor's control, was justified by the fact that our country should find its expression in Article 83¹ of the Land Code.

According to Article 83¹ of the Land Code, the prosecutor's office does not fall into the ranks of the bodies that carry out state control over the use and protection of land, but provides methodological and practical assistance to the local state authorities, which are responsible for the control of land use and protection of the prosecutor's office, and also to state authorities, it was concluded that the implementation of systematic measures to ensure practical interaction with these bodies will serve to ensure legitimacy in this area.

7. The proposal to include in the scope of the object of prosecutor's control over the implementation of legislation on land, officials of economic management bodies, land users, that is, farmers, clusters, which are not provided for by Article 20 of the law "On the prosecutor's office" was justified.

8. While land law provides an understanding of reserve lands, it has been scientifically substantiated that such a category of Lands does not include lands temporarily returned from one subject by the district authorities. The experience of foreign countries was studied and a proposal was put forward to supplement with article 58¹ of the Land Code, which was called the new "Redistributable lands

intended for agriculture". In this article, in connection with the abolition of rights to agricultural land plots for such a category of land, the grounds for temporarily returning to the discretion of the district (city) municipality from individuals and legal entities, as well as maintaining land intended for unused agriculture, placing it in tender are determined.

9. According to paragraph 24 of the order of the attorney general of February 8, 2020 "on approval of the regulation on the procedure for organizing the activities of the jury of the prosecutor's office", it was concluded that it is necessary to introduce rules that ensuring the execution of the decisions of the jury of the prosecutor's office is mandatory for all employees.

10. In the process of scientific research, in order to effectively organize prosecutorial control over the implementation of land legislation, a special Telegram-bot program " YER NAZORATI " was developed and launched, which allows users of the general public, media, Internet users to receive and review their reports on land violations occurring in their territory through the Telegram social network, and integrated into the "SEDO" information system of prosecutors' bodies.

11. With the state bodies regulating land relations, namely the cadastral agency and the Ministry of agriculture, it was on the need to adopt a formal document aimed at regulating land relations that the author of dissertation was directly involved in the development of the project.

12. In practice, in cases of serious violations of the law of the land, a criminal case is initiated on the case, while the criminal liability of the guilty persons is resolved in the investigation and trial, but the issue of the land involved in the criminal case remains without discussion. Therefore, in the event of crimes related to the illegal sale or otherwise realization of land plots (articles 168, 2296 of the Criminal Code), arbitrary seizure of land plots (article 2291), in the judicial procedure, proposals were put forward to include in Article 36 of the Land Code the provisions on the return of allocated land to the state reserve. It has also been scientifically proven that there are many cases of illegal use of underground assets, the absence of a single investigation and judicial practice in this area, and it was proposed to supplement the Criminal Code with article 197³ related to the new "illegal mining, processing or transfer of precious metals or precious stones". In addition, chapter 251 of the civil procedural code on "Proceedings in a simplified manner" proposed to include norms related to the return of plots of land intended for arbitrarily occupied agriculture and the consideration of cases that are related to the demolition of housing, buildings, structures or other real estate objects built on such plots of land in a simplified manner.

13. In the United States, England, the Netherlands, Italy, France, Spain, Germany, Belgium and other developed countries, a market economy has developed, and stable systems of legal regulation of land relations have been created. Since land in these territories has been granted as private property for many years, today the relationship with land is largely decided in a civil judicial procedure. In the process of scientific research, in order to support entrepreneurship, to satisfy the population's

need for food, it was decided to eliminate land in our country as private property, applying more financial and tax penalties on cases of illegal and aimless use of land.

That is, it is proposed by citizens and legal entities of the Republic of Uzbekistan to create the opportunity to purchase such land on the basis of property rights.

14. Article 44 of the Land Code shall include in the fifth paragraph the provisions "To allow the construction of a field shed and a warehouse in irrigated land, which is necessary for their needs without property rights on the basis of the norm established by farm and other land users and greenhouse owners on irrigated land, and to use these structures only for the period of their need, it is necessary to include provisions that the requirements that cadastral documents are not formalized, that they are not allowed to be alienated in any forms, should be harmonized in the lease agreement". The introduction of this norm allows the owners of farms and greenhouses to reduce the costs of equipment and fuel, create conditions for workers, and levy tax revenue on the state budget for these structures.

15. Cases of illegal use of land plots are being identified through media and social media reports. In some cases, media and social media accounts of cases of such violations in specific areas or districts have been published. Therefore, the first part of Article 21 of the law "On the prosecutor's office" was published in the following wording, that is, on the basis of " applications for violation of laws, media, messages on social networks and other information, it has also been proposed to note that legality is held in the manner prescribed by law, based on the fact that it is in a position that requires action to be taken by the prosecutor".

III. Conclusions and recommendations aimed at improving the activities of the prosecutor's office:

16. The naming of the Directorate for the Prevention of looting of land resources within the prosecutor general's office has proven that today the prosecutor's office does not fully reflect the tasks and functions of its bodies in the direction of control over the implementation of laws, a proposal was put forward to rename the administration to "Control over the enforcement of land legislation".

The fact that complaints and petitions brought by citizens about the prosecution of persons who violate the legislation of the land sector are the most effective way to carry out prosecutorial control over the implementation of land legislation and it was also justified that measures should be taken to increase the level of legal literacy of land users and citizens in order to strengthen the effectiveness of prosecutorial control over the implementation of land legislation.

17. Today, the insufficient knowledge and skills of the employees of the prosecutor's office in the field of land have been proven in the process of scientific research, and in recent years more than 200 legislation related precisely to the land has been adopted, since they set out a huge number of rules related to the regulation of land relations, it was decided on the need to specialize employees of the prosecutor's office, especially investigators.

Also, taking into account the experience of foreign countries (USA, France, Netherlands, Germany, France, Italy, Spain, Russia), the state bodies of the prosecutor's office responsible for the use and protection of land, local state authorities, and it was concluded that it is necessary to establish a regular exchange of information with public organizations on the preservation of land and promotion of its rational use, conduct joint control measures, monitor the implementation of land legislation, and practically establish close cooperation on issues such as the development of appropriate proposals and recommendations for their improvement.

18. The cadastral agency and the Ministry of agriculture are charged with a number of tasks, including the creation of land, the selection of land areas, the monitoring of agricultural crops, the provision of cadastral service on land and built-up buildings, in conjunction with the implementation of control over the targeted and rational use of land. This prevents them from fully completing the tasks assigned to them. Therefore, it is proposed to organize a "Davernazorat" Inspectorate under the Cabinet of Ministers within the framework of the state units responsible for the land control of these departments, harmonizing the tasks of the cadastral agency and the Ministry of Agriculture in controlling the targeted and rational use of land. In the further the designation of a specific executive authority in charge of land control contributes to the effective implementation of control over the implementation of legislative acts in this area.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc. 31/31.12.2020.Уч.67.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

АБДУХАКИМОВ МУРОДУЛЛО ТОГАЕВИЧ

**ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА
ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ В СФЕРЕ ИСПОЛНЕНИЯ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ЗЕМЛЕ**

12.00.07 — Судебная власть. Прокурорский надзор. Организация деятельности
правоохранительных органов. Адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии (PhD) по юридическим наукам

Ташкент – 2023 год

Тема диссертационной работы доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан за номером B2021.3.PhD/Yu591

Диссертация выполнена в Правоохранительной академии Республики Узбекистан.

Автореферат диссертации на трех языках (узбекском, английском и русском, (резюме) размещен на веб-сайте Научного совета (www.proacademy.uz) информационно-образовательном портале «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Научный руководитель:	Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович доктор юридических наук, профессор
Официальный оппоненты:	Рахимов Фахри Хайдарович доктор юридических наук, профессор
	Файзиев Шухрат Хасанович доктор юридических наук, профессор
Ведущая организация:	Университет общественной безопасности Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится 02 августа 2023 г. в 10.00 на заседании научного совета DSc. 31/31.12.2020.Yu.67.01 при Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Правоохранительной академии Республики Узбекистан (зарегистрирована под № 25). (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42, e-mail: info@proacademy.uz).

Автореферат диссертации разослан 21 июля 2023 г.

(протокол реестр № 5 от 21 июля 2023 г.)

Ш.А. Кулматов
заместитель председателя Научного
совета по присуждению ученых степеней,
доктор юридических наук, профессор

Ш.И. Шайзаков
секретарь научного совета
по присуждению ученых степеней, доктор
философии по юридическим наукам
(PhD), доцент

М.А. Аминжанова
председатель научного семинара при
научном совете по присуждению ученых
степеней, доктор юридических наук,
профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация докторской (PhD) диссертации)

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Актуальность и востребованность темы диссертации. Традиционно считающаяся фактором производства в мире, земля была основой для производства продуктов питания и развития инфраструктуры и имеет важное значение для предоставления различных общественных услуг. Эффективное использование земли влияет на социально-экономическое развитие любой страны, уровень голода, бедности и благосостояния. По мере роста населения мира количество земли на душу населения также уменьшается. Например, в странах Азии только в 2014 году использование сельскохозяйственных земель сократилось в три раза по сравнению с 1961 годом. Также общая стоимость земли и зданий стран, входящих в Организацию экономического сотрудничества и развития, составляет 249 трлн. долларов США, обеспечение приоритета законов в сфере земли, недопущение нарушений законодательства в этой сфере, укрепление законности и правопорядка, требует совершенствования деятельности государственных органов.

В мире особое внимание уделяется исследованию организационно-правовых проблем охраны земельных участков, пресечению случаев самовольного и незаконного использования земель, установлению причин нарушений правовых документов на землю, эффективной защите прав и законных интересов землепользователей. В связи с этим, в этой сфере особенно важно проведение научно-практических исследований по вопросам усиления строгого государственного и общественного контроля за исполнением правовых документов, регулирующих земельные отношения, совершенствования организационно-правовых основ деятельности органов прокуратуры.

В нашей стране на сегодняшний день несмотря на то, что ведется планомерная работа по обеспечению рационального и целевого использования земель, охране земель, имеют место случаи несоблюдения земельного законодательства, нецелевого и неэффективного использования земельных участков, возведения незаконных построек, самовольное завладение землей требует научно-практического исследования за исполнением вопросов совершенствования прокурорского контроля. Возникают в регионах потребности научно-практического исследования вопросов совершенствования прокурорского надзора за исполнением правоустанавливающих документов на землю.

В частности, пахотные земли использовались для покрытия общей площади республики (44,8 млн. га) 9,7% от общей площади обрабатываемых земель (4,3 млн га) и всего 3,2 млн. гектара считаются орошаемыми землями. В результате безответственного землепользования, незаконных случаев, площадь таких земель сокращается год за годом, и это создает необходимость

дальнейшего усиления контроля на местах со стороны органов прокуратуры, которые ответственны за обеспечение законности в этой области.

За последние два года прокуратурой было выявлено 43 996 случаев самовольного захвата 13 872 га земли, а также 59 049 случаев незаконных сооружений на 4 764 га пахотных земель.

По республике возбуждено 957 уголовных дел по фактам разграбления 22 470 га сельскохозяйственных угодий. Однако, несмотря на предпринимаемые усилия, случаи захвата земель не уменьшаются, а увеличиваются. В таких условиях необходимо проведение научных исследований, направленных на повышение эффективности прокурорского надзора на местах в целях обеспечения исполнения земельного законодательства, выявления и устранения случаев нарушений земельного законодательства.

Данная диссертация послужит осуществлению приоритетных задач, поставленных в таких нормативно-правовых актах, как Земельный кодекс Республики Узбекистан (1998 г.), законы «Об охране природы» (1992 г.), «О прокуратуре» (2001 г.), Указы Президента Республики Узбекистан «О мерах по эффективному использованию земельных и водных ресурсов в сельском хозяйстве» (2019 г.), «О мерах по обеспечению равенства и прозрачности в земельных отношениях, надежной защите прав на землю и превращению их в рыночный актив» (2021 г.), «О стратегии развития нового Узбекистана на 2022 — 2026 годы» (2022), Постановлением «О мерах по повышению эффективности государственного контроля за использованием земельных участков» (2022), а также как отраслевой приказ Генерального прокурора Республики Узбекистан и иные нормативные правовые акты, предусмотренные законодательством по данному вопросу.

Целью исследования является разработка теоретических норм и практических рекомендаций по правовому регулированию организации прокурорского надзора за исполнением правовых актов в отношении земель.

Объектом исследования является система общественных отношений, связанных с осуществлением прокурорского надзора за исполнением правоустанавливающих документов на землю.

Научная новизна исследования состоит в следующем:

Обоснована необходимость организации прокурорского надзора за исполнением правовых актов о земле на основании принципов надежной охраны земельных участков, особенно орошаемых земель, недопущения самовольного завладения землей, незаконных построек, содействия защите прав и законных интересов граждан и юридических лиц, являющихся законными землепользователями;

научно доказано, что внимание прокуроров должно быть сосредоточено на предупреждении хищения земли, создании для этого необходимых условий

и возможностей, строгом применении мер ответственности за незаконное использование земли;

обосновано, что необходимо определить объем и пределы полномочий республиканских, областных и районных прокуратур и специализированных прокуратур по надзору за исполнением земельного законодательства, усилить их ответственность за правильную организацию своей деятельности и осуществление прокурорского контроля за исполнением земельного законодательства;

научно обоснована необходимость повысить эффективность прокурорского надзора, принять меры по повышению уровня правовой грамотности землепользователей и граждан, усилить общественный контроль за недопущением разграбления земель, а также необходимость использования в этой связи современных информационно-коммуникационных технологий.

Внедрение результатов исследования. По результатам исследования по совершенствованию прокурорского надзора за исполнением земельного законодательства разработаны и внедрены следующие предложения:

Предложения об организации прокурорского надзора за исполнением правовых актов о земле на основе принципа надежной охраны земельных участков, особенно орошаемых земель, недопущения самовольного завладения землей, незаконных построек, содействия защите прав и законных интересов граждан и юридическими лицами, являющимися право пользователями земель, были использованы в разработке Постановления Президента Республики Узбекистан от 21 февраля 2022 года ПП-138 «О мерах по повышению эффективности государственного контроля за использованием земельных участков» (Акт № 11/6/21-332 от 31 мая 2021 года заместителя Генерального прокурора Республики Узбекистан). Внесение данного предложения позволило обеспечить дальнейшее усиление прокурорского надзора в сфере рационального использования земельных участков и их охраны;

предложения об обращении внимания прокуроров на недопущение разграбления земель, создание для этого необходимых условий и возможностей, строгое применение мер ответственности за незаконное использование земель, были использованы в разработке Приказа Генерального прокурора Республики Узбекистан от 10 марта 2022 г. «Об утверждении Положения управления Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан по предупреждению хищения земельных ресурсов» (Акт заместителя Генерального прокурора Республики Узбекистан от 30 декабря 2022 года № 11/6/22-623). Внесение данного предложения позволило обеспечить дальнейшее усиление прокурорского надзора в сфере рационального использования земельных участков и их охраны;

предложения о необходимости установить объем и пределы полномочий республиканских, областных и районных прокуратур и специализированных прокуратур при осуществлении надзора за исполнением нормативно-правовых актов на землю, усилить их ответственность за правильную организацию их деятельности и осуществление прокурорского надзора за исполнением правовых актов на землю, были учтены в разработке приказа Генерального прокурора Республики Узбекистан от 10 марта 2022 года «Об утверждении Положения управления Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан по предупреждению хищения земельных ресурсов» (Акт заместителя Генерального прокурора Республики Узбекистан от 30 декабря 2022 года № 11/6/22-623). Внедрение данного предложения послужило определению обязанностей, прав и ответственности отдела по предупреждению хищений земельных ресурсов, усилению прокурорского надзора на местах;

принять меры по повышению уровня правовой грамотности землепользователей и граждан в целях повышения эффективности прокурорского надзора;

необходимо усилить общественный контроль в недопущении разграбления земель, использовать в этом отношении современные информационно-коммуникационные технологии;

в разработке Закона Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием порядка предоставления земельных участков и их пользования, а также системы учета земель и ведения государственного земельного кадастра» были использованы (Акт № 04/8-07-4 от 20.09.2022 Комитета по аграрному и водному хозяйству Законодательной палаты Олий Мажлиса). Данное предложение послужило определению задач управления по предупреждению хищения земельных ресурсов, прав и обязанностей управления, усилению прокурорского надзора на местах.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, 3 глав, содержащих 10 параграфов, списка литературы и приложений. Общий объем диссертации составляет 156 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I-бўлим (I-часть; I-part)

1. Abduhakimov M.T. Current issues of Prosecutorial supervision over the execution of legislation on land use.//The American of Political Law and Criminology. (ISSN – 2693-0803). Volume 04 Issue 08-2022.4-9 p.

2. Abduhakimov M.T. Scientific and theoretical foundations of the subject and object of the Prosecutorial supervision over the execution of legislation on land use in The Republic of Uzbekistan.// The American of Political Law and Criminology. (ISSN – 2693-0803). Volume 04 Issue 08-2022. 5-12 p.

3. Абдухакимов М.Т. Предмет прокурорского надзора за исполнением земельного законодательства.// Central Asian journal of Social Sciences and History. Vol 3 No 9 (2022). 17-21p.

4. Абдухакимов М.Т. Проблемы осуществления прокурорского надзора в сфере землепользования// Scientific and international conference “using innovative technologies in improving the efficiency of education: problems and solutions”. Vol 2 No 1.114-123p.

5. Абдухакимов М.Т. Ўзбекистон Республикасида ер муносабатларини давлат томонидан ҳуқуқий тартибга солиш асослари.// “Замонавий юридик илм-фан ва таълим: долзарб муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари” мавзусида халқаро илмий-амалий конференция материаллари. –Т.: “Lesson press”. 2022. -Б.27-31.

6. Abduhakimov M.T. Legal basis of land reform in Uzbekistan// “Ўзбекистон прокуратураси: кеча, бугун ва эртага” мавзусида халқаро илмий-амалий конференция материаллари тўплами. –Т.: “Lesson press”. 2022. -Б.120-127.

7. Абдухакимов М.Т. Прокурорлар томонидан ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилиши ҳолатларини аниқлаш бўйича текширишларни ташкил қилишнинг долзарб масалалари // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Ахборотномаси. ISSN 2181-9564. №2 (50) 2022.Б. 22-26.

II-бўлим (II часть; II part)

8. Абдухакимов М.Т. Ерларни асраб-авайлашни таъминлашга қаратилган янги қонунчиликнинг моҳияти.// Сув ресурсларидан самарали фойдаланиш, қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришда сувни тежайдиган технологияларни кенг жорий этиш. Илмий-амалий семинар материаллари. –Т.: “Lesson press”. 2021. Б.19-23.

9. Абдухакимов М.Т. Ўзбекистон Республикасида ер ислохотлари ҳамда бу борадаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг ҳуқуқий асослари.// “AGRO HIDRO NEWS” ижтимоий-иқтисодий илмий оммабоп журнали (ISSN – 2181-984X) 9/2022 йил. Б. 25-31.

10. Abduhakimov M.T. Prokuratura organlarining yer to'risidagi qonun hujjatlari ijrosi ustidan nazoratni amalga oshirish borasidagi vazifalari taqsimlanishining ayrim jihatlari.// "YURISPRUDENSIYA" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali (ISSN – 2181-1938) 5/2022. B.75-88.

Автореферат “Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси ахборотномаси” журнали таҳририятида таҳрирдан ўтказилиб, ўзбек, рус ва инглиз тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: 21.07.2023 йил.
Бичими 60x84 1/16, «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулида босилди.
Шартли босма табағи 3,2. Адади: 100. Буюртма: № 93.
Тел (99) 832 99 79; (99) 817 44 54.
“IMPRESS MEDIA” МЧЖ босмаҳонасида босилди.
Тошкент ш., Яккасарой тумани, Қушбеги кўчаси, 6-уй.